

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра обліку і оподаткування

НЕСТЕРЧУК Марія Петрівна

Формування бухгалтерського балансу та аудит його показників / Formation of the balance sheet and audit of its indicators

спеціальність: 071 – Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма – Облік, оподаткування та правове забезпечення підприємництва

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ОПДзм-21
М.П.Нестерчук

Науковий керівник
к.е.н., доцент І.Я. Назарова

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту

«__»_____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **Н. В. Починок**

Тернопіль – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методичні основи складання бухгалтерського балансу.....	6
1.1. Економічний зміст бухгалтерського балансу як звітної форми.....	6
1.2. Історія виникнення бухгалтерського балансу.....	11
1.3. Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку щодо методики формування бухгалтерського балансу.....	18
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. Організаційно-методичні аспекти складання та порядок подання бухгалтерського балансу	27
2.1. Інформаційне забезпечення та підготовка до складання бухгалтерського балансу.....	27
2.2. Методика складання та характеристика статей бухгалтерського балансу	31
2.3. Порядок та терміни подання бухгалтерського балансу	45
Висновки до розділу 2.....	50
РОЗДІЛ 3. Методика аудиту бухгалтерського балансу	52
3.1. Методичні прийоми аудиту бухгалтерського балансу.....	52
3.2. Застосування горизонтального та вертикального аналізу бухгалтерського балансу при здійсненні аудиту підприємства	60
3.3. Оцінка фінансового стану підприємства при аудиті бухгалтерського балансу	69
Висновки до розділу 3.....	81
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Основним джерелом даних про економічну та фінансову діяльність підприємства залишається бухгалтерський баланс, адже він відображає підсумки роботи усього підприємства і надає відповідну облікову інформацію всім зацікавленим користувачам.

Основою системи прийняття рішень є оцінка фінансового стану підприємства на основі даних балансу, що визначає його рівень, дає змогу дослідити динаміку показників, порівняти їх з показниками інших підприємств та розробити заходи з покращення фінансового стану. Реформування бухгалтерського обліку та прийняття національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку призвело до удосконалення змісту та форм фінансової звітності, в тому числі й балансу. Однак питання щодо структурованості й послідовності подання інформації, проблеми розробки заходів під час аудиторської перевірки та комплексної оцінки фінансового стану на основі балансу, спрямованої на врахування внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на здійснення господарської діяльності, є найбільш складними при адаптації підприємства до ринкових умов.

Для оцінки поточного та прогнозного фінансового стану, напрямів розвитку підприємства, з'ясування можливості підвищення ефективності роботи кожне підприємство проводить оцінку та аудит підприємства. Бухгалтерський баланс виступає найбільш інформаційною формою звітності для проведення такої оцінки. Саме тому, вивчення балансу як основного джерела інформації для проведення оцінки й аудиту на підприємстві є актуальним і важливим питанням і потребує розгляду.

Дослідженню питань формування та аудиту бухгалтерського балансу, розвитку та вдосконаленню його показників присвячували свої праці відомі зарубіжні і вітчизняні науковці: Височан О.С., Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф., Дембінський Н.В., Жилінська Л.Ф., Кужельний М.В., Сопко В.В., Крупка Я.Д.,

Панасюк В.М., Назарова І.Я., Кутер М.І., Муравський В.В., Барилко І.В., Гордієнко Н.І., Задорожний З. В., Лучко М.Р., Палій В.Ф., Руда І.О., Куцик П.О., Ткаченко Н.М., Чижевська Л.В., Хомин П.Я. Проте, незважаючи на існування великої кількості наукових праць із зазначеної тематики, існують дискусійні моменти, що зумовили актуальність роботи, окреслення її мети, завдань та основних напрямів дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою написання роботи є розробка рекомендацій з удосконалення методики складання бухгалтерського балансу та аудиту його показників.

Для розкриття мети в кваліфікаційній роботі передбачається вирішити такі **завдання**:

- ✓ дослідити сутність і значення бухгалтерського балансу;
- ✓ вивчити історичні аспекти виникнення бухгалтерського балансу та оцінити їх вплив на сучасну методику його формування;
- ✓ проаналізувати чинне нормативно-правове забезпечення формування бухгалтерського балансу.
- ✓ вивчити інформаційне забезпечення та порядок підготовки до складання балансу підприємства;
- ✓ дослідити сутність активу та пасиву як основних складових бухгалтерського балансу;
- ✓ визначити основні організаційні та методичні аспекти складання балансу підприємства та розробити пропозиції щодо можливих напрямів розширення його інформаційних можливостей;
- ✓ узагальнити методичні аспекти та надати практичні рекомендації проведення аудиту показників балансу на ТОВ «Сахара».

Об'єктом дослідження є порядок формування і аудиту бухгалтерського балансу на прикладі Товариства з обмеженою відповідальністю «Сахара».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і методичних положень формування показників бухгалтерського балансу, а також їх аудиту.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи і спеціальні методи: теоретичного узагальнення, системного аналізу, аналогії, індукції та дедукції, метод горизонтального та вертикального аналізу балансу, метод читання зовнішньої звітності, метод порівняльного аналізу облікових та звітних даних підприємства за кілька минулих періодів часу, метод порівняльного аналізу фактичних даних підприємства із розрахунками аудитора, метод коефіцієнтного аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення порядку формування бухгалтерського балансу та аудиту його показників. А саме, у вдосконаленні трактування балансу як форми звітності, уточненні понять «актив» та «пасив», внесенні пропозиції щодо удосконалення чинної форми бухгалтерського балансу.

Апробація наукових досліджень. За результатами дослідження було опубліковано дві статті: на тему «Пропозиції щодо вдосконалення форми і структури бухгалтерського балансу» у збірнику наукових праць студентів «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи України» (Тернопіль, 2020), а також на тему «Сутність балансу як облікової категорії» у збірнику наукових праць учасників круглого столу «Сучасні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу, аудиту та оподаткування» (Тернопіль, 2020).

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування викладених у кваліфікаційній роботі пропозицій щодо формування бухгалтерського балансу та аудиту його показників на ТОВ «Сахара».

В кваліфікаційній роботі використано періодичні видання, методичну та спеціальну літературу, законодавчі та нормативні документи, дані обліку і звітності ТОВ «Сахара».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ СКЛАДАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ

1.1 Економічний зміст бухгалтерського балансу як звітної форми

На бухгалтерський облік покладено завдання по забезпеченню об'єктивного визначення фінансово-майнового стану підприємства та фінансових результатів його діяльності, в цьому є його незамінність і потреба в постійному розвитку. Невід'ємною частиною системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності є баланс, який являється основним джерелом інформації про фінансовий стан підприємства, та забезпечує інформаційні потреби зовнішніх і внутрішніх користувачів.

Вивчення історії виникнення та розвиток бухгалтерського балансу дає змогу зрозуміти економічне життя у минулих століттях, осмислити досвід попередників. Узагальнивши історичні аспекти розвитку бухгалтерського балансу і його побудови дає можливість усвідомити його теперішнє значення і передбачити напрями подальшої еволюції.

Слово «баланс» походить від латинського слова «bilanx», що означає «двошальковий»; bilanx разом зі словом «libra» (терези) у римлян означало двошалькові терези (librabilanx). Тому у багатьох мовах з'явилися слова, подібні до слова «bilanx», що означають «терези»: італійське – labilancia, французьке – labalance, англійське – balance і т.д.

Загалом, слово «баланс», як обліковий термін має два значення:

- рівність, рівновага двох підсумків протилежного значення, які відображаються на рахунках, в таблицях і відомостях: рівність сум або кількості прибутку і витрат, дебету і кредиту, активу і пасиву. У цьому розумінні слово баланс зберігає близький зв'язок зі своїм первісним значенням: однакові підсумки ніби відповідають збалансованим шалькам терезів;

- таблиця, яка містить в собі інформацію про стан активів і пасивів підприємства, а саме результат облікової реєстрації, стан майна в грошовій оцінці на відповідний момент.

В економічній літературі вітчизняні та зарубіжні автори розділилися в поглядах щодо трактування балансу. Деякі з них вважають, що баланс є елементом методу бухгалтерського обліку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Трактування поняття «Баланс» вітчизняними та зарубіжними вченими як елементу методу бухгалтерського обліку

№ з/п	Автор	Короткий зміст категорії
1	2	3
1	Дембінський Н.В.	Бухгалтерський баланс є одним з прийомів типового відображення на певну дату (як правило, на 1-ше число місяця) в грошовій одиниці стану засобів підприємства та джерел їх утворення [25].
2	Кутер М.І., Таранец Н.Ф., Уланова І.Н.	Балансове узагальнення як елемент методу бухгалтерського обліку означає операцію обробки бухгалтерських даних, підсумовує їх в інформаційну модель фінансового стану економічного суб'єкта. Дані цієї моделі, зображенні у вигляді звітних показників балансових рядків основної форми фінансової звітності, є незрівняним джерелом при оцінюванні функціонування господарської одиниці, її виробничо-господарської та фінансової діяльності, направленої на удосконалення або розвиток всієї системи управління підприємством [48].
3	Швець В.Г.	Баланс – це одиниця діалектичного методу досліджень, який застосовується як спосіб узагальнення інформації в будь-якій галузі. При тому ж такий елемент, як баланс, необхідний для підприємства бухгалтерського обліку, адже тут він реалізує не лише функцію групування й узагальнення інформації, але і функцію внутрішнього постійного контролю. Крайня функція балансу базується на подвійному представленні господарських операцій у системі кореспонденції рахунків. Проте, це не говорить, що фінансовий звіт про господарські засоби і джерела їх утворення, який у вітчизняній звітності має відповідну назву «Баланс», є рівноцінною категорією, тому його необхідно вивчати як елемент методу бухгалтерського обліку. Відповідність назви зовсім не означає рівноцінність категорій [104].

Багато авторів не погоджуються з трактування балансу як суто елементу методу бухгалтерського обліку. Зокрема, Палій В.Ф. вважає, що навіть саме об'єднання балансу і звітності в один елемент згідно з процедурним підходом є «дивним і вельми прозоро натякає на те, що баланс — це частина звітності» [82]. Вчений зазначає, що переродження бухгалтерської звітності з елементу методу бухгалтерського обліку в сукупність форм і таблиць, складених за інформацією, отриманою з різних видів обліку, не було своєчасно помічено і осмислено в теорії обліку [82].

В свою чергу, Німчинов П.П. зазначає, що для бухгалтерського обліку звітність як система узагальнених показників є директивною, вказівкою, в яких показниках слід узагальнювати дані поточного обліку. Тому звітність не є складовим елементом методу бухгалтерського обліку. Вона скоріше є методом статистики, однією із форм методу статистичного спостереження, ніж складовим елементом методу бухгалтерського обліку [77].

Хомин П.Я. підкреслює, що «звітність є самостійною системою подання даних, необхідних для інформаційного забезпечення менеджменту і в жодному разі не може вважатись складовим елементом (прийомом) бухгалтерського обліку» [102]. Крім цього, на думку науковця, зведення звітності до рівня елемента бухгалтерського обліку є основною причиною того, що методологію формування її показників учені майже не досліджували, а тому донині не сформована взаємопов'язана їх система [102].

Також, вітчизняні та зарубіжні автори економічної літератури дотримуються ідеї трактування балансу як документа, який визначає фінансовий результат діяльності підприємства (табл. 1.2).

Таблиця 1.2.
Трактування поняття «баланс» вітчизняними та зарубіжними вченими як документа, що визначає фінансовий результат діяльності підприємства

№ з/п	Автори	Короткий зміст категорії
1	Савічев П.І., Іванов Н.О.	Бухгалтерський баланс – звітний документ, показує в грошовій оцінці усі різновиди засобів, які зосередженні в розпорядженні підприємства станом на певну дату, за двома напрямленнями: за джерелами отримання і цільовим призначенням коштів; за складом, розміщенням і фактичним цільовим використанням цих коштів [94].
2	Сопко В.В.	Бухгалтерський баланс – таблиця відображення характеристики стану майна господарства у відповідності до ознак поділу продуктивних сил у вартісному вираженні і характеристики того ж майна (скільки власних і позичених коштів укладено в підприємницьку діяльність) [95].
3	Чижевська Л.В.	Бухгалтерський баланс – це спосіб узагальненого відображення в грошовій оцінці стану господарських засобів, власності та зобов'язань на певну дату у формі звітної таблиці, складеної бухгалтером для внутрішніх та зовнішніх користувачів з метою прийняття ними управлінських та інвестиційних рішень [103].
4	Уолш Кяран	Бухгалтерський баланс – це звіт, який можна порівняти з двигуном певної потужності, генеруючим певний тип енергії у вигляді прибутку. [51].

Таким чином, в економічній літературі зарубіжні та вітчизняні автори підтримують ідею трактування балансу як елемента методу бухгалтерського обліку (Кутер М.І., Таранец Н.Ф., Уланова І.Н., Швець В.Г. та інші), або як документа, що визначає фінансовий результат діяльності підприємства (Чижевська Л.В., Сопко В.В., Савічев П.І., Іванов Н.О., Уолш К. та інші).

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» баланс (звіт про фінансовий стан) – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал [69].

Враховуючи досвід зарубіжної облікової практики, а також підтримуючи думку науковців, що вважали баланс звітною формою, наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 627, форму звітності № 1 було названо «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», що дає можливість узгодити її назву з іншими формами звітності та розмежувати поняття балансу як елемента методу бухгалтерського обліку та форми фінансової звітності.

Узагальнивши усі вище наведені трактування можна сказати, що баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає стан господарських засобів, зобов'язань та власності на певну дату у формі зведеної таблиці, вираженої у грошовому еквіваленті.

Побудова балансу в різних країнах світу буває вертикальною чи горизонтальною. В Німеччині, Франції, Португалії, Бельгії, Італії, США, Росії використовується горизонтальна форма балансу у якій актив відображається ліворуч, а пасив – праворуч. У Великобританії застосовується протилежне розташування, таким чином статті балансу наводять послідовно одну за одною. Є країни, які використовують або горизонтальну, або вертикальну форми балансу, що закріплено на законодавчому рівні, прикладом яких є Нідерланди [91].

В Україні використовують горизонтальну модель формату балансу з наведенням елементів активу та пасиву, які класифікуються за джерелами фінансування та ліквідністю. Така форма балансу, яка традиційно склалася в нашій країні, зберігає порядок ліквідності статей. Розділи активу виділяються

залежно від термінів їх використання, виділення розділів у пасиві орієнтовано на юридичний підхід (окремо показано власний та позиковий капітал) з одночасним поділом зобов'язань за термінами погашення на довгострокові та короткострокові. При чому розділи розташовані в порядку зменшення термінів погашення: спочатку показаний власний капітал, потім представлені довгострокові та поточні зобов'язання.

Бухгалтерський баланс, який є діючим в Україні, відображає стан господарських засобів та джерел формування їх на певну дату не лише для одержання інформації, що є необхідна для управління діяльністю підприємства, а також для задоволення потреб зовнішніх користувачів – статистичних, податкових, фінансових органів, банків, інвесторів та ін.

Бухгалтерський баланс в Україні на сьогоднішній день базується на даних бухгалтерського обліку на системі суцільного та безперервного, документального відображення фінансово-господарської діяльності підприємства. Баланс надає внутрішнім та зовнішнім користувачам правдиву, повну, корисну та неупереджену інформацію про фінансовий та майновий стан підприємства, його фінансові результати та ефективність господарювання за звітний період [41]. Тому бухгалтерський баланс виступає інформаційним джерелом для прийняття управлінських рішень.

Отже, центральне місце у системі фінансової звітності посідає саме бухгалтерський баланс. Він дає змогу розкрити склад і структуру, ліквідність та оборотність активів підприємства, наявності власного капіталу а також зобов'язань, становище та динаміку дебіторської і кредиторської заборгованості.

Загалом, на сьогодні бухгалтерський баланс – це документ бухгалтерського обліку та компонент фінансової звітності, який містить узагальнюючу систему показників, згрупованих у зведену таблицю, яка характеризує в грошовому вираженні склад, розміщення, джерела та призначення коштів (засобів) підприємства на певну дату, тобто фінансовий та

майновий стан підприємства. Баланс є методом узагальнення та отримання інформації про стан господарської системи та засобом управління.

При вивченні історичних підходів до розвитку бухгалтерського балансу допомагає зрозуміти економічну суть поняття, зрозуміти його сучасне значення, усвідомити досвід попередників та прогнозувати напрями подальшої еволюції, тому наступним питанням розглянемо генезис балансу як звітної форми.

1.2. Історія виникнення бухгалтерського балансу

Історія виникнення бухгалтерського балансу є й історією виникнення подвійного запису. Намагання звести облік до форми, на початках появи бухгалтерського балансу одночасно з подвійним записом диктувалася насамперед недостатчею практичних знань. В історії бухгалтерського обліку даний період характеризується браком теоретичних узагальнень, розроблених практикою, невміння авторів розібратися в сутності явищ. Спочатку під складанням балансу розуміли вузько формальний процес перенесення сальдо рахунків за статтями балансу, але з часом він став засобом відображення результатів діяльності підприємства і його справжнього матеріального та фінансового стану.

Відомості про застосування терміну «баланс» в бухгалтерській практиці вперше подаються у 1408 р. в розрахунковій книзі певного італійського банкірського дому. В літературі перша поява слова «баланс» зустрічалася в праці відомого італійського математика Луки Пачолі, яка була опублікована в 1494 р., та в книзі Бенедикта Котрульї, яка була написано в 1458 р., а видана лише в 1573 р. у Венеції. У 1807 р. Торговий кодекс Наполеона уперше згадав баланс на законодавчому рівні [79]. Той час характеризувався нерегулярним складанням звітності, приблизно від одного до п'яти років. Але чи можна вважати звіти тих часів балансами у сучасному розумінні, залишається не визначеним. На думку багатьох істориків, визнання балансу як звітного документа одержав не раніше XIX ст. Про це говорить виникнення

балансоведення як власного напряму розвитку облікової теорії на кінець XIX – на початок XX ст. в Німеччині, за основу якого були взяті вчення ШераІ.Ф..

1857 року Клінге К.М. вказував у «Керівництві конторськими знаннями», що місячний баланс має на меті перенесення всіх статей із касової та пам'ятної книги в головну книгу. Місячний баланс складався з загальних сум, які отримуються з складених дебетових та кредитових сторінок Головної книги. Складання балансу здійснюється за принципом, дебітори з дебетової сторінки головної книги і кредитори з кредитової сторінки тієї ж книги зазначаються в двох колонках, і разом з тим визначають залишки [25].

Вчений Сіверс Р.Ф. у «Записках про загальне рахівництво» за 1896-1897 рр. сказав, що баланс для місячного складання книги потрібно перш за все щоб бути впевненим, у правильності зазначеного протягом місяця [26]. Для цього надається дані рахунків головної книги та три підсумки, а саме: журнал з підсумками дебету і кредиту. Таке збирання рахунків називають перевірочним, пробним балансом, оскільки однією з мети його складання є перевірка книги, а іншою – одержання чіткого розуміння кожного рахунку. Ліва сторона балансу або актив включає в себе всі сальдо за дебетом, що вказують на всі наявні засоби, а права сторона або пасив включає всі сальдо по кредиту, що вказують на нашу заборгованість.

В енциклопедичному словнику Брокгауза й Ефрона зазначено, що баланс це ваги, рівновага між дебетом і кредитом, причому розділяють рахунки вхідного балансу, якщо ними відкривають комерційні книги, та рахунки вихідного балансу, якщо їх виводять при закритті рахунків [49]. Щоб скласти правильний баланс, потрібно завчасно перевірити усі рахунки, потім зрівноважити дебет та кредит. Розрізняють бруто-баланс та нетто-баланс, це залежить від того враховані лише дебет і кредит окремих рахунків чи всі рахунки.

У середньовічній практиці економічну категорію «баланс» розуміли лише як перевірочну, який давав змогу впевнитися в правильності відображення операцій із господарської діяльності підприємства. Підтвердження цьому є

досить цікавий факт, що різниця між дебетовими і кредитовими оборотами, яка виникла в результаті арифметичних помилок, списувалися на прибутки чи збитки [14].

Починаючи з ХХ ст. складанню балансу почали приділяти велику увагу.

Наприкінці 30-х років ХХ ст. визначили основні принципи побудови балансу, які з незначними корегуваннями застосовуються дотепер. До 1925 р. склад основних розділів балансу підприємства, рекомендованого до публікації державним трестам відповідно до наказу ВРНГ СРСР від 23.01.1925 р. № 330 наведений в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Склад основних розділів балансу підприємства (станом на 1925 р.) [46]

АКТИВ	ПАСИВ
1	2
Майно	Капітали
Матеріали	Позики і кредити
Товари та готові вироби	Кредитори
Грошові кошти та цінні папери	Прибуток
Підзвітні суми	-
Зобов'язання та документи до отримання	-
Збиток	-
Підсумок активу	Підсумок пасиву

Зазначимо, що структура балансу постійно змінювалась водночас із змінами в обліку. Бухгалтерський баланс, який діяв до кінця 1938 року, не давав змоги відобразити величину власних оборотних засобів підприємства. Розпочинаючи з річного звіту 1949 року, нормативи відображали як на дату складання балансу, так і на початок року. Варто також зазначити, що з 1951 року групи балансових статей стали називати розділами.

Радянський баланс був апаратом перевірки виконання виробничо-фінансових планів, апаратом суспільного контролю та планового впливу на процес виробництва. Актив і пасив такого балансу розділявся на групи, розділи

та статті. Групи позначалися буквами, розділи позначались римськими цифрами, а статті номерами (табл. 1.4).

Таблиця 1.4.

Склад основних розділів «радянського» балансу[29]

АКТИВ	ПАСИВ
1	2
А – основні й вилучені засоби	А – власні та прирівняні до них засоби
Б – нормовані засоби (власні та прокредитовані)	Б – короткострокові банківські кредити під нормовані запаси
В – засоби в капітальному ремонті та капіталовкладеннях	В – засоби в капітальному ремонті та капіталовкладеннях
Г – засоби в розрахунках та інших активах	Г – короткострокові кредити, фонди, розрахунки та інші пасиви
Підсумок активу	Підсумок пасиву

При побудові балансу у 60–70-х роках акцентувалася увага не лише на завданні планування, економічного аналізу й контролю, а й на галузі виробничо-господарської діяльності підприємства. В 70-х роках виділялися такі розділи в активі балансу: основні фонди та необоротні активи; нормовані оборотні засоби; грошові кошти, розрахунки та інші активи, засоби й витрати на капітальне будівництво та витрати на формування основного стада. В пасиві зазначали: джерела власних та прирівняних до них засобів; кредити банку під нормовані оборотні засоби; різні кредити банку, розрахунки та інші пасиви; джерела засобів для капітального будівництва та фінансування витрат на формування основного стада [91].

Зробивши підсумок по структурі балансу 30–90-х років ХХ ст. бачимо, що баланс вважався як загальний рахунок, та його статті наводили про синтетичні рахунки, а деколи навіть субрахунки. Ця звітна форма балансу була близька до Головної книги, що не очікувано спричинила підхід до балансу як до елемента методу бухгалтерського обліку й звітності.

Звітність в Україні в прорадянський період засновувалась на принципах, що значно відрізняються від прийнятих у більшості розвинених країн.

2000-й р. в Україні відзначився початком широкомасштабним реформуванням бухгалтерського обліку. Така необхідність виникла одразу

після переходу української економіки на ринкові важелі управління. І це закономірно, оскільки в усьому світі бухгалтерський облік та фінансова звітність, що складається на його основі, є однією з найважливіших підстав для прийняття переважної більшості економічних рішень.

Починаючи з 2000 р., зміст і форма балансу та загальні вимоги до розкриття його статей стали визначатись Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 2 «Баланс». Зміни, що відбулися в структурі балансу з 2000 р., наведені в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5.

Структура балансу до і після 2000 р.

Структура балансу до 2000 р.				Структура балансу після 2000 р.			
АКТИВ		ПАСИВ		АКТИВ		ПАСИВ	
I	Основні засоби та інші поза оборотні активи	I	Капітал, фонди і резерви	I	Необоротні активи	I	Власний капітал
II	Запаси і затрати	II	Довгострокові зобов'язання	II	Оборотні активи	II	Забезпечення майбутніх витрат і платежів
III	Грошові кошти, розрахункові та інші оборотні активи	III	Розрахунки та інші короткострокові зобов'язання	III	Витрати майбутніх періодів	III	Довгострокові зобов'язання
Баланс		Баланс				IV	Поточні зобов'язання
						V	Доходи майбутніх періодів
				Баланс		Баланс	

В результаті суттєвих змін, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. №627 та набуття чинності НП(С)БО №1 «Загальні вимоги до складання фінансової звітності» Баланс (Звіт про фінансових стан) одержав новий вигляд: актив – необоротні активи; оборотні активи; необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу; пасив – власний капітал; довгострокові зобов'язання і забезпечення; поточні зобов'язання і забезпечення; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утриманими для продажу. Дана форма балансу діє по сьогоднішній день.

Отже, з огляду на минуле, можна констатувати, що баланс в різні історичні епохи мав своє призначення. Бухгалтерський баланс – як облікова категорія сформувався не відразу. На початку свого існування його використовували як контрольний обліковий прийом, проте його широке застосування у практичній діяльності обумовило необхідність подальших наукових досліджень у цьому напрямі та визначило появу нової окремої наукової течії – балансоведення.

Загалом, весь шлях розвитку бухгалтерської балансу як форми звітності можна поділити на 5 етапів (рис. 1.1.):

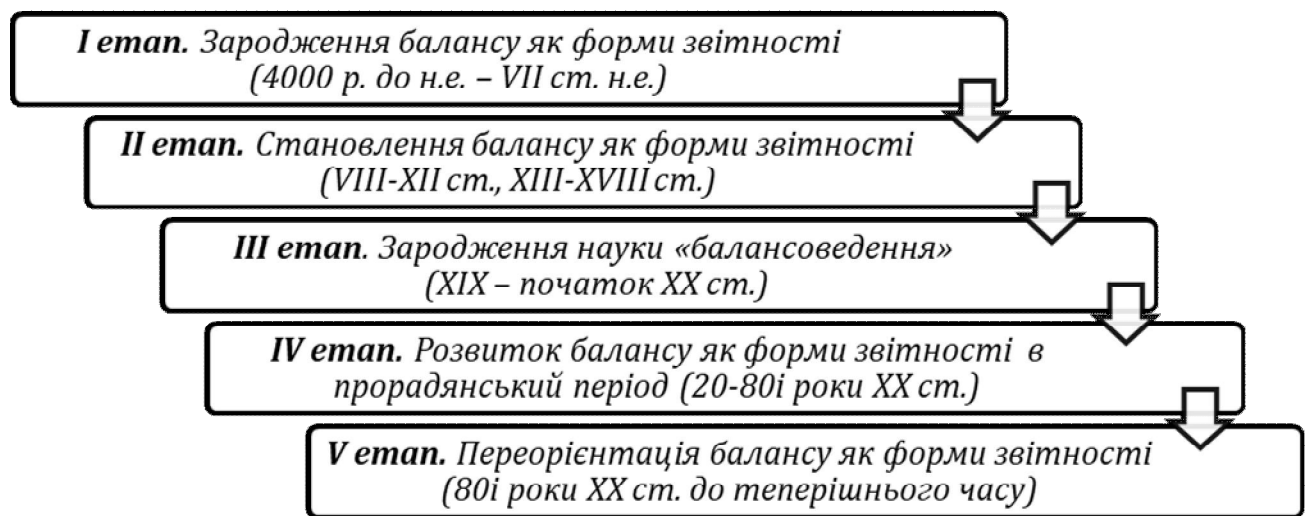

Рис. 1.1. Етапи розвитку бухгалтерської балансу як форми звітності

1. Зародження балансу як форми звітності (4000 р. до н.е. – VII ст. н.е.). Коли звітність є завершальним етапом реєстрації фактів господарської діяльності. Характерні риси: орієнтація на інтереси державної казни, поступовий перехід до суворої періодичності, обов'язковість.

2. Становлення балансу як форми звітності (VIII-XII ст., XIII-XVIII ст.). Балансу визначається як основна форма звітності. Передумови виникнення вчення про бухгалтерський баланс. Розвиток вчення про звітність як наслідок її юридичної регламентації. Основні представники: Саварі Ж., Пачолі Л., Андре Ж. та ін. Характерні риси: складання звітності на основі інвентаризації, нерегулярність.

3. Зародження науки «балансоведення» (XIX – початок XX ст.). Розвиваються три напрями розвитку балансоведення, західноєвропейський вплив на розвиток балансоведення в Росії. Основні представники: Мудров Е.О., Анастасіо Н.Д., Коффі Р., Вілле Ф., Чербоні Д., Арнольд К.І., Вейцман Н.Р., Ахматов І.Б., Худяков П.Н., Рудановський А.П. та ін.

4. Розвиток звітності в прорадянський період (20 – 80і роки XX ст.). Поступовий перехід до забезпечення інформації про економічні проблеми для прийняття економічних рішень (70і роки XX ст.). Основні представники на Заході: Колдуелл Д., Антоні Р., Хорнгрен Ч., РісДж., Нідлз Б. та ін. Характерні риси: суворя уніфікація, орієнтація на показники, що відображали виконання держзамовлень, розрахунок бази оподаткування та інших відрахувань у бюджет. Вітчизняні науковці даного періоду – Вайсбейн Б.С., Бєлов М.Г., Струмїлін С.Г., Басманов В.А., Гальперїн Я.М. та ін.

5. «Переорїєнтація» балансу як форми звітності (80і роки XX ст. до теперїшнього часу). Якість звітної інформації відповідає фїансово-економічним інтересам суб'єктів ринкових відносин. Звітність – це засїб взаємодїї підприємства та ринку і виступає важливим інструмент налагодження ефективності управління. На цьому етапі основними завданнями звітності є: зрозумїлїсть, достовїрність, порївнянність, доречність та ін. Науковці цього періоду: Сопко В.В., Хомин П.Я., Чумаченко М.Г., Голов С.Ф. та ін.

Нема жодних сумнівїв в необхідності вивчення історїї облікової науки. Адже краще працює той бухгалтер, який добре володіє досвідом попередників. Він не витрачає часу, намагаючись винайти те, що вже було винайдено ранїше. Вивчаючи історїю, бухгалтер не може її переробити, але спроможний глибоко переосмислити минуле та краще усвідомити майбутнє.

1.3. Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку щодо методики формування бухгалтерського балансу

В сучасних умовах система бухгалтерського обліку активів, пасивів, витрат, доходів та фінансових результатів підприємства не може повноцінно існувати без необхідної нормативно-правової бази, а господарська діяльність в повній мірі не може бути оцінена та досліджена без аналізу відповідного нормативно-правового забезпечення.

В Україні ця база сформувалася впродовж двох останніх десятиліть, але вона постійно змінюється під впливом економічних, політичних, інтеграційних, соціальних та інших чинників.

Діють на території України законодавчі акти, насамперед, спрямовані на забезпечення регламентації бухгалтерського обліку, та регулюють правові та економічні відносини підприємства з державою, а також з іншими організаціями та підприємствами. Тому дослідження нормативно-правової бази з обліку активів, власного капіталу та зобов'язань підприємства є одним з найважливіших завдань.

В Україні всю систему нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік щодо методики формування Балансу (Звіту про фінансовий стан) може бути представлена 5-рівневою структурою (рис. 1.2).

На першому рівні системи нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» встановлено правові основи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку й складання фінансової звітності в Україні.

Другий рівень розробляє та впроваджує нормативні акти Кабінету Міністрів України, інших урядових органів, що встановлюють принципи, які необхідно використовувати під час розробки положень третього й четвертого рівнів.

Третій рівень регулюється національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку з окремих тем і напрямів.

Рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку	
I рівень	Конституція України
II рівень	Закони та інші підзаконні нормативні акти
III рівень	Положення бухгалтерського обліку та інші нормативні акти (накази, інструкції та ін.), що приймаються центральними органами спеціальної компетенції (Міністерством фінансів України, Держкомстатом України та іншими відомствами)
IV рівень	Методичні рекомендації з ведення бухгалтерського обліку, що розробляються і затверджуються з врахуванням особливостей та потреб певних видів діяльності
V рівень	Робочі документи щодо організації та ведення бухгалтерського обліку та застосування облікової політики, що приймаються власником підприємства на підставі нормативних документів, розроблених і затверджених органами держави

Рис. 1.2. Рівні нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні

На четвертому рівні складаються рекомендації з організації й ведення бухгалтерського обліку окремих видів активів, зобов'язань, інших господарських операцій. Призначення даних рекомендацій – у забезпеченні раціональної системи обліку з застосуванням прогресивних форм обліку та способів його ведення.

На п'ятому рівні на підприємствах розробляються накази про облікову політику підприємства, Положення про бухгалтерську службу та додатки до них.

Особливостями періоду формування ринкових відносин проявляються у поєднанні змісту міжнародно-правових норм, Податкового кодексу України (далі – ПКУ), національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, чинними в Україні законами, іншими нормативними документами з проблем становлення бухгалтерського балансу. Як бачимо, система нормативного регулювання бухгалтерського обліку в Україні сформована чотирма рівнями, кожен рівень з яких охоплює ряд документів (табл. 1.6).

Таблиця 1.6.

Нормативно-правові документи, що регулюють методика складання бухгалтерського балансу

№ з/п	Нормативне джерело	Питання, що регулює
1	2	3
1	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996	Визначає правові засади регулювання, підприємства, складання фінансової звітності та ведення бухгалтерського обліку в Україні.
2	Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV	Держава проводить контроль та нагляд за господарською діяльністю суб'єктів господарювання у таких сферах: зберігання та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин за станом і точністю бухгалтерського обліку та звітності (п. 19.3 ст. 19). Облік і звітність підприємства проводиться відповідно до вимог ст. 19ГКУ та інших нормативно-правових актів (п. 71.1 ст. 71). Правдивість та повнота річного балансу та звітності господарського підприємства у випадках, визначених законом, повинні бути затверджені аудитором (аудиторською організацією). Річна фінансова звітність (у тому числі консолідована) господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) у власності державі, може підпадати обов'язковій перевірці незалежним аудитором. Критерії вибору незалежного аудитора та критерії обирання господарських товариств до таких, фінансова звітність яких належить обов'язковій перевірці незалежним аудитором, зазначається Кабінетом Міністрів України відповідно до балансової вартості активів господарських товариств (ст. 90). Суб'єкти господарювання повинні на основі даних бухгалтерського обліку складати фінансову звітність за формами, передбаченими законодавством, проводити інвентаризацію власного майна для забезпечення точності даних бухгалтерського обліку та звітності, подавати фінансову звітність у відповідності до вимог закону та їх установчих документів (п. 145.6 ст. 145).
3	Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-УТ	Платник податків повинен: надавати належним чином оформлену письмову вимогу контролюючих органів (у випадках, визначених законодавством) документи з обліку доходів, витрат та інших показників, зв'язаних із визначенням об'єктів оподаткування (податкових зобов'язань), первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку, фінансову звітність, інші документи, зв'язаних з обчисленням та сплатою податків та зборів. У письмовій вимозі обов'язково зазначаються конкретний перелік документів, які зобов'язаний надати платник податків, та підстави для їх надання (пп. 16.1.5 п. 16.1 ст. 16).
4	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності»	Призначення фінансових звітів, інформація про поточні та не поточні зобов'язання, інформація, яку потрібно надавати у звіті про фінансовий стан та у звіті про зміни у власному капіталі, інформація стосовно управління капіталом.
5	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність»	Надання консолідованих фінансових звітів, сфера застосування консолідованих фінансових звітів, облік інвестицій у дочірні, спільно контрольовані та асоційовані підприємства в окремих фінансових звітах

Продовження табл. 1.6

1	2	3
6	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 34 «Проміжна фінансова звітність»	Зміст та форма проміжного фінансового звіту, мінімальні дані проміжного фінансового звіту, розкриття інформації у річних фінансових звітах
7	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»	Визначення забезпечення, зобов'язання: юридичного та конструктивного, непередбачених зобов'язань, взаємозв'язок забезпечень та непередбачених зобов'язань оцінка зобов'язання, використання забезпечень
8	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р.)	Визначаються мета, склад, форми і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів.
9	НП(С)БО2«Консолідована фінансова звітність» (Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013р. № 628)	Визначається порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності.
10	НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 р. № 137)	Визначається порядок виправлення помилок, внесення та розкриття інших змін у фінансовій звітності.
11	НП(С)БО 6 - НП(С)БО 34	Положення (стандарти) бухгалтерського обліку визначають методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про активи капітал та зобов'язання та їхнє розкриття у фінансовій звітності.
12	Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку (Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88)	Встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових реєстрів, бухгалтерської звітності підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями (крім банків) незалежно від форм власності (надалі - підприємства), установ та організацій, основна діяльність яких фінансується за рахунок коштів бюджету (надалі -установи).
13	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291)	План рахунків бухгалтерського обліку застосовується підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (крім банків і бюджетних установ) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі - підприємства).
14	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291)	Встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім банків, бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі - підприємства).

З таблиці 1.6 бачимо, що одним із найважливіших нормативних документом, що регулює систему бухгалтерського обліку в Україні, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996 [89].

Цим законом керуються суб'єкти підприємницької діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність, вказує первинні облікові документи та реєстри бухгалтерського обліку і визнає загальні вимоги до фінансової звітності, описує принципи ведення обліку та складання фінансової звітності, застосування яких дає можливість правильного відображення в обліку та звітності інформації про доходи, витрати та фінансові результати.

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку також являється важливим нормативно-правовими документами, які беруть за основу у своїй господарській діяльності юридичні особи різних форм власності, головним з них є НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [69].

Зміни, які було внесено 12.05.2011 р. до даного нормативного акту, виділили перелік підприємств, які складають фінансову та консолідовану звітність за міжнародними стандартами. Відповідно до НП(С)БО, використовувати міжнародні стандарти мають право ті підприємства, які зафіксували таке рішення у своїй обліковій політиці за власним бажанням (але це не стосується тих малих і середніх підприємств, що не входять до сфери дії міжнародних стандартів фінансової звітності).

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) є дієвим інструментом покращення зрозумілості та прозорості інформації, складають відповідну базу щодо визначення доходів і витрат, проведення оцінки активів і зобов'язань, що дозволяє точно усвідомити та запобігти існуючим ризикам підприємства, а також зіставити ефективність господарювання з метою релевантної оцінки майбутнього потенціалу та розробки відповідних управлінських рішень.

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зазначено, що НП(С)БО безпосередньо ґрунтуються на МСБО, тобто не суперечать міжнародним стандартам [83]. Це говорить про те, що майже кожному НП(С)БО відповідає певне МСБО та МСФЗ. Проте, НП(С)БО 16 «Витрати» не має аналогів у МСБО та точно відповідає потребам національної практики [74].

Основні розбіжності щодо методики формування балансу згідно НП(С)БО та МСФЗ наведено в таблиці 1.7.

Таблиця 1.7.

Розбіжності у методиках формування балансу згідно НП(С)БО та МСФЗ

Критерій	МСФЗ	НП(С)БО
1	2	3
Побудова	Не регламентовано; наведено приблизний перелік статей балансу.	Регламентована – в активі розкривається інформація щодо необоротних активів, оборотних активів, витрат майбутніх періодів; у пасиві – власного капіталу, забезпечення виплат і платежів, довгострокових та поточних зобов'язань, доходів майбутніх періодів.
Порядок викладення інформації	Передбачається розмежування активів і зобов'язань на поточні і непоточні, за винятком випадків, коли подання інформації у балансі базується на ліквідності.	Інформація щодо активів розкривається у порядку зростаючої ліквідності (на даний момент частково порушена), щодо зобов'язань – у порядку черговості їх погашення.
Можливість зміни складу статей	Передбачено у разі необхідності розкриття суттєвої інформації згідно з нормами інших стандартів, або з метою забезпечення достовірності та правдивості інформації про активи, зобов'язання і капітал.	Не передбачено. Додаткові рядки вводять для розкриття інформації щодо інвестиційної нерухомості, необоротних активів, зобов'язань, пов'язаних з необоротними активами.
Розкриття інформації про фінансові активи	Інформацію щодо фінансових активів слід	Окремих рядків не передбачено, фінансові активи можуть поєднуватися з нефінансовими, наприклад, інша дебіторська заборгованість.

Зміст статей	Багатоваріантність методів обліку довготермінових фінансових інвестицій. Передбачено розкриття в окремій статті інформації щодо непоточних активів, утримуваних для продажу. Передбачено розкриття інформації щодо результатів переоцінки поточних фінансових інвестицій, врахованих за справедливою вартістю і призначених для продажу у складі іншого додаткового капіталу	Передбачається окрема стаття «Незавершене будівництво». Довготермінові фінансові інвестиції обліковуються за методом участі в капіталі. У статті «Інший додатковий капітал» відображається сума дооцінки необоротних активів, вартісних необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб.
--------------	--	---

Зазначимо, що нормативно-правове забезпечення щодо формування та складання бухгалтерського балансу є досить об'ємним. Для правильності складання форми 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» головним є упорядкування змісту економічної інформації про господарські засоби та джерела їх утворення, господарські процеси, які відображаються на рахунках.

Виконання даної операції є важливим завданням Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 № 291[34], яка направлена на забезпечення єдності відображення однорідних за змістом господарських операцій на належних синтетичних рахунках та їх субрахунках. В інструкції наведена характеристика про призначення синтетичних рахунків і субрахунків, та відповідні схеми реєстрації та згрупування інформації про господарські операції (кореспонденції рахунків першого порядку).

Система ведення аналітичного обліку і кореспонденції рахунків, які не наводяться в інструкції, встановлюється на підприємстві, керуючись нормами інструкції, національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, а також інших нормативно - правових актів з бухгалтерського обліку, та потреб управління.

Структура рахунків пристосована до складання форм фінансової звітності. Балансові рахунки розроблено таким чином, щоб їх сальдо відповідало сумам, які відображаються у статтях балансу [40]. При цьому такі рахунки об'єднані в класи згідно з розділами активу й пасиву балансу. Показники розділів I-III активу балансу заповнюються на основі даних рахунків класів 1-3, показники розділів I-IV пасиву балансу – на основі даних рахунків класів 4-6.

Отже, в результаті проведених досліджень, робимо висновок, що нормативно-правове регулювання щодо методики формування бухгалтерського балансу цілком забезпечує інформативність балансу, впровадження науково обґрунтованих форм і методів обробки та розкриття інформації в ньому для повного задоволення інформаційних потреб зовнішніх користувачів, але є ряд проблемних моментів, які потребують подальшого розвитку та вдосконалення.

Висновки до розділу 1

За результатами дослідження теоретико-методичних основ формування бухгалтерського балансу отримано наступні результати:

1. Історія формування і встановлення бухгалтерського балансу розпочинається ще за часів Луки Пачолі. Огляд історичних аспектів балансу дозволив виокремити основні етапи його розвитку, що ілюструють еволюцію даного поняття, набуття ним характерних ознак та властивостей, починаючи з балансу як економічної категорії та закінчуючи балансом як елементом методу бухгалтерського обліку і формою фінансової звітності. З набуттям чинності НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» бухгалтерський баланс набув нових ознак і удосконалень. Подальший розвиток бухгалтерського балансу, буде здійснюватися у напрямі підвищення його інформативності, оптимізації структури, удосконалення методів оцінки.

2. Узагальнивши усі наведені в роботі трактування бухгалтерського балансу, можна сказати, що баланс - це звіт про фінансовий стан підприємства,

який відображає стан господарських засобів, зобов'язань та власності на певну дату у формі зведеної таблиці, вираженої у грошовому еквіваленті.

3. Нормативно-правове та методичне регулювання бухгалтерського балансу має 4-рівневу структуру, починаючи із кодексів, законів України, МСФЗ, НП(С)БО та закінчуючи методичними рекомендаціями, що дозволяє зробити висновок про значимість та впливовість кожного правового акту та виділити його сферу використання, а також показує їх взаємозалежність та взаємоузгодженість. Загалом нормативно-правове регулювання щодо методики формування бухгалтерського балансу в цілому забезпечує інформативність балансу, впровадження науково обґрунтованих форм і методів обробки та розкриття, але є ряд проблемних моментів, які потребують подальшого розвитку та вдосконалення.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СКЛАДАННЯ ТА ПОРЯДОК ПОДАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ

2.1. Інформаційне забезпечення та підготовка до складання бухгалтерського балансу

Усіма підприємствами регулярно складаються звіти про свою фінансово-господарську діяльність. Для успішної роботи з покупцями, кредиторами, інвесторами тощо, для виконання вимог законодавства, для визначення бази оподаткування та науково обґрунтованого планування діяльності підприємства.

Відповідно до п. 1 розділу II НП(С)БО 1 до складу фінансової звітності сьогодні відносять:

1. Баланс (Звіт про фінансовий стан): форма № 1 (для консолідованої фінансової звітності – форма № 1-к).
2. Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід): форма № 2 (для консолідованої фінансової звітності – форма № 2-к).
3. Звіт про рух грошових коштів: форма № 3 (за прямим методом) або форма № 3-н (за непрямим методом) (для консолідованої фінансової звітності – форма № 3-к (за прямим методом) або форма № 3-кн (за непрямим методом)).
4. Звіт про власний капітал: форма № 4 (для консолідованої фінансової звітності – форма №4 -к).
5. Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5, затверджена наказом Мінфіну України від 29.11.2000 р. № 302, а також форма № 6 «Додаток до Приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами»).

Фінансову звітність складають з метою надання користувачам повної, неупередженої і правдивої інформації про результат діяльності, фінансовий стан і рух грошових коштів підприємства, для прийняття рішень.

Повну фінансову звітність повинні складати:

1. Суб'єкти малого підприємництва, на яких не поширюється дія НП(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва».

2. Суб'єкти великого і середнього підприємництва.

3. Підприємства, які застосовують МСФЗ.

Баланс за формою, що наведена в додатку 1 до НП(С)БО 1, згідно пункту 1, 2 НП(С)БО 1 складають юридичні особи - суб'єкти великого і середнього підприємництва (ст. 55 ГКУ). Суб'єкти малого підприємництва - юридичні особи та представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності заповнюють баланс за формою, зазначеною НП(С)БО 25 (форма №1-м).

Суб'єкти малого підприємництва — юридичні особи, які відповідають критеріям, що наведені в пунктах 1, 2 НП(С)БО 25, що також визначаються підпунктом 4 п. 291.4 ПКУ (платники єдиного податку 4-ї групи), складають баланс за формою №1-мс.

Відповідно до ст. 13 Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» баланс складають всі підприємства на кінець останнього дня звітного періоду – кварталу чи року. Залишок на кінець останнього дня кварталу чи року дорівнює залишку на початок першого дня наступного звітного періоду, що ми бачимо в формі балансу (поле «коди»), де серед інших кодів зазначено 01 число.

Вихідними даними для складання балансу виступають залишки за рахунками синтетичного обліку на початок року та кінець звітного періоду (кварталу, року). Оборотно-сальдова відомість є найзручнішим зведеним регістром для складання балансу, підприємство самостійно визначає форму цього документа, так як він є обов'язковим.

Перед складанням балансу доцільним є зробити так звану реформацію балансу, що дасть змогу в майбутньому році почати облік витрат і доходів з нуля. Ці основні заходи передбачені нормативними актами в сфері бухгалтерського обліку та звітності і методологією обліку на підставі подвійного запису.

Перед складанням річного балансу необхідно пройти ряд процедур, що відображені на рис. 2.1:

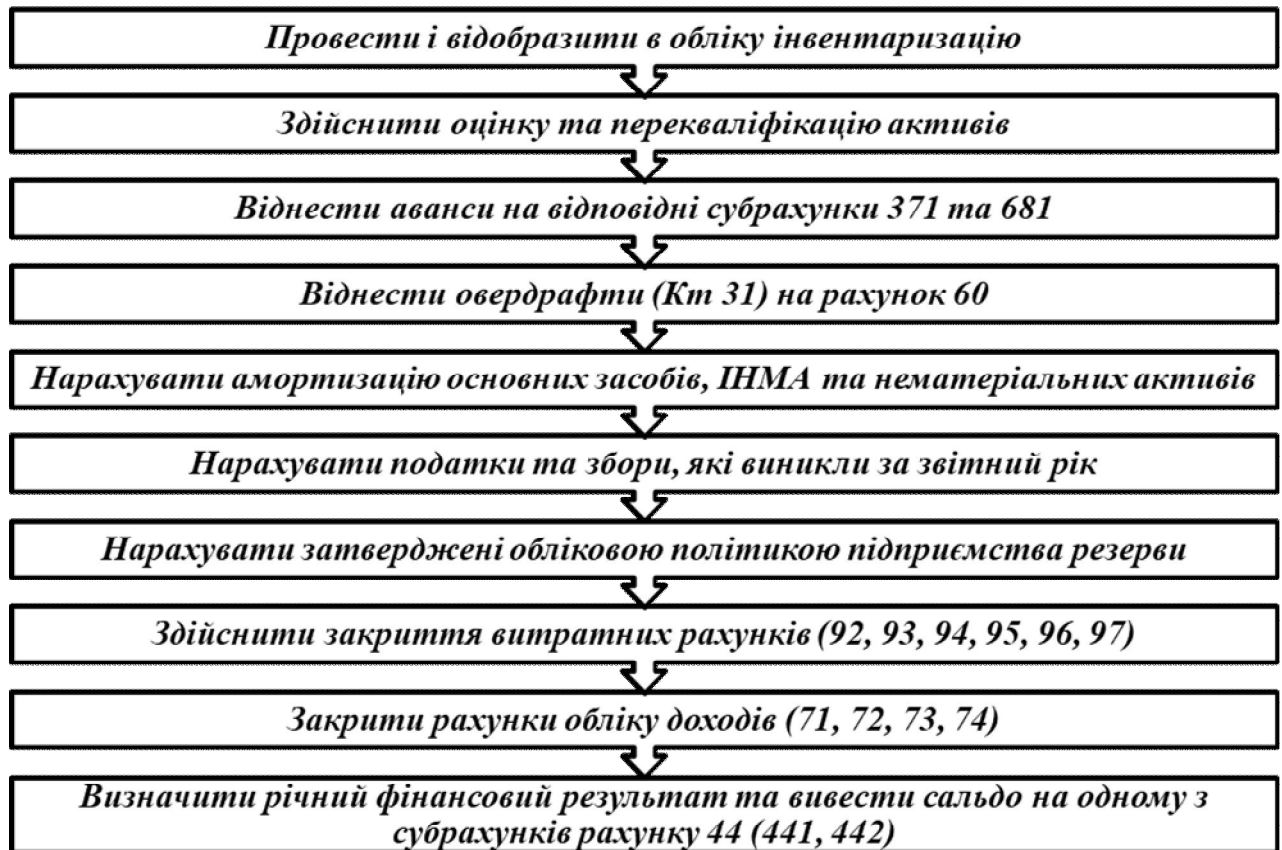

Рис. 2.1. Процедури підготовки до формування балансу

1. Показати в обліку результат річної інвентаризації (проводиться обов'язково перед складанням річної фінансової звітності, відповідні операції відображаються в обліку після завершення інвентаризації).

2. З врахуванням результатів інвентаризації, перекваліфікувати за потреби активи та зобов'язання, за потреби — списати їх або нарахувати чи скоригувати резерви. Проводиться через те, що у складі оборотних активів не можуть обліковуватися необоротні активи (наприклад, довгострокова дебіторська заборгованість) і навпаки. Так само в складі довгострокових зобов'язань не можуть відображатися поточні зобов'язання (наприклад, частина довгострокового кредиту банку, яка підлягає погашенню протягом наступного року) і навпаки. Відповідні зміни відображаються в бухгалтерському обліку.

3. Якщо на підприємстві ведеться облік розрахунків з контрагентами без використання рахунків обліку виданих та отриманих авансів (тобто

«згорнуто»), то на дату річного балансу необхідно відповідні статті розгорнути (віднести аванси на відповідні субрахунки 371 та 681 чи зробити їх аналітичне виділення).

4. В кінці року овердрафти за кредитом рахунка обліку грошових коштів у банку (31) відносяться на рахунок обліку кредитів банку (рах. 60).

5. Нарахувати амортизацію основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів, а також відобразити в обліку всі інші необхідні операції за останній звітний місяць (квартал) відповідного року.

6. Відобразити нарахування податків та зборів, що виникають унаслідок діяльності підприємства у звітному році. Якщо достовірних даних на момент складання балансу про суму податків немає, але вони є істотними, потрібно нарахувати відповідні резерви. Тобто, відобразити в фінансовій звітності суму річного податку на прибуток, який несеться на фінансовий результат (рах. 79).

7. Нарахувати затверджені обліковою політикою підприємства резерви.

8. Закрити рахунки обліку витрат періоду (92, 93, 94, 95), що повністю відносяться до операційних витрат у періоді їх виникнення, рахунок обліку інших (неопераційних) витрат — 97 шляхом віднесення їх дебетового залишку на фінансовий результат (рахунок 79). При використанні 8-го класу рахунків (за економічними елементами) перед цим також закрити 8-й клас рахунків.

9. Шляхом віднесення кредитного залишку на фінансовий результат (рах. 79), закрити рахунки обліку доходів (рахунки класу 7).

10. Шляхом віднесення відповідних залишків за рахунком 79 на відповідних субрах. рахунку 44, визначається річний фінансовий результат – збиток чи прибуток. Вивести сальдо на одному з субрахунків рахунку 44 (441, 442).

Отже основним призначенням складання бухгалтерського балансу є надання внутрішнім і зовнішнім користувачам правдиву, достовірну інформація про майновий та фінансовий стан підприємства, про фінансові результати та ефективність господарювання за звітний період. Для

забезпечення цих та інших вимог до інформації на підприємстві повинні бути правильно організовані і виконати завершальні роботи.

2.2. Методика складання та характеристика статей бухгалтерського балансу

Бухгалтерський баланс виступає головним звітним документом на підприємстві, який розкриває фінансово-господарський стан підприємства на певну дату. Він дає можливість оцінити найголовніші ознаки підприємства. Цей процес оцінки називають читання балансу. Вміння читати баланс є важливою професійною характеристикою фінансиста, яка дозволяє йому складати прогностичні баланси і управляти найголовнішими фінансовими параметрами підприємства. А також уміння читати фінансові звіти помагає фінансовому аналітику створити правдиву думку про фінансове становище та виробничу діяльність інших компаній.

Як вже зазначалося, відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал [69]. Підприємство складає баланс на кінець останнього дня звітного періоду.

З одного боку бухгалтерський баланс відображає господарські засоби за їх складом і розміщенням, а з іншого – за цільовим призначенням та джерелами їх формування. В балансі усі засоби узагальнюються та групуються у грошовому вимірі. Для відображення стану засобів, баланс складається у встановлений момент, тобто в кінці останнього дня звітного періоду. Через те, що баланс відображає лише стан засобів, іншими словами показники відображаються в статистиці, а не в динаміці, він не показує використання та рух засобів і джерел. Отримується ця інформація із даних поточного бухгалтерського обліку та системи бухгалтерських рахунків.

Кяран Уолш, економіст за освітою, фахівець із фінансів Ірландського інституту менеджменту у Дубліні вважає, що базова п'ятиблочна схема балансу

– є найбільш зручною формою для пояснення навіть найскладніших фінансових аспектів бізнесу [51].

Проте вітчизняний бухгалтерський баланс має трохи інший структурний вигляд: актив містить необоротні активи, оборотні активи, необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття; пасив включає власний капітал, довгострокові зобов'язання та забезпечення, поточні зобов'язання та забезпечення, зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.

Для того аби правильно скласти баланс, потрібно дотримуватися правил, які наведені в пп. 2.3 - 2.6 Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності затверджених Наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433 [56]:

1. Активи в балансі відображаються лише в тому випадку, якщо їх оцінку можна достовірно визначити і в майбутньому очікується отримати економічні вигоди від їх використання.

2. До складу витрат звітного періоду включаються затрати на створення і придбання активів, які не можуть бути відображені в балансі.

3. В балансі відображаються зобов'язання, за умови якщо їх оцінка достовірно визначається та є можливість зменшення економічної вигоди в майбутньому при їх погашенні.

4. Власний капітал наводиться в балансі одночасно із відображенням зобов'язань чи активів, які призводять до його зміни.

5. У підрахунку підсумків відповідних розділів балансу беруть участь рядки, коди яких закінчуються на «0» і «5».

Розглянемо загальну методику складання бухгалтерського балансу, що складається із активу і пасиву.

Поняття «актив» походить від латинського слова *aktivus* – діючий, діяльний. Це об'єкт, який сам виконує дію, чи за допомогою якого виконується конкретна дія.

На сьогоднішній день важко визначити, що саме вкладали і вкладають в поняття «актив» вітчизняні і зарубіжні бухгалтери, економісти. Дехто із авторів дуже спрощували визначення цього поняття, не розкриваючи весь його зміст, в той час як інші давали ширше визначення, надаючи специфічні особливості конкретних сфер діяльності.

Поняття активів в фінансовій, бухгалтерській, економічній літературі часто ототожнюється з категоріями ресурси, власність нерухомість, господарські засоби, майно, капітал, майновий комплекс, майнові права, майновий потенціал, економічні ресурси, тощо.

У економічному словнику та навчально-методичному посібнику, автори Островкін І.Н., Новіков В.А., Григор'єв В.В., трактують актив як «власність фізичної чи юридичної особи, яка має грошову оцінку і приносить під час виробничої чи комерційної діяльності дохід» [78].

Редько А.Ю. казав, що «актив» це контрольовані підприємствами господарські ресурси отриманні в результаті попередніх операцій та повинні принести дохід чи іншу економічну вигоду в майбутньому [90].

Актив, як розділ бухгалтерського балансу відображає вартісне вираження майна підприємства, балансова вартість власності. Такі економісти як Хайкін М.М., Новіков В.А., Крутік А.Б., Райзберг Б.А., Стародубцева Е.Б., Лозовський Л.Ш., наводять схожі визначення, де актив – це частина бухгалтерського балансу, яка відображає в грошовому виразі матеріальні та нематеріальні цінності, які належать підприємству, яка характеризує їх склад, розміщення та використання.

Трактування активує різноманітними, вони не дають тотожного пояснення сутності активів. В одному випадку обов'язковою характеристикою є отримання прибутку від використання, в іншому цьому не приділяється увага, а обов'язковим є належність підприємству чи можливість контролю над цими ресурсами. Це призводить до неоднозначного розуміння активу і змушує бухгалтерів самим вирішувати, що включати до активів підприємств, а також призводить до неузгодженості при співпраці з іноземними партнерами.

Більшість науковців, економістів мали за мету вивчення та удосконалення дефініції активів. Актив як економічна категорія використовується у різних дисциплінах, тому вчені і науковці давали трактування цьому поняттю в межах областей своїх досліджень, наприклад управлінського чи бухгалтерського обліку підприємства. У таблиці 2.1 наведені авторські визначення активів, запропоновані науковцями та вченими.

Таблиця 2.1.

Трактування терміну «актив» в сучасній економічній літературі

Група авторів чи автор	Визначення «актив»
1	2
Урбан Н.М.	Активи – контрольовані підприємством економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого в них капіталу, що характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати доходи, постійний обіг яких в процесі використання пов'язаний з факторами часу, ризику і ліквідності [100].
Галасюк В.В., Вишневська- Галасюк А.	Активи – це права на ресурси, які контролюються компанією в результаті минулих подій, від яких очікується отримання позитивних грошових потоків (CCF) більших, ніж негативних [17].
Рудюк Г.Г.	Активи – це економічна облікова категорія, яка матеріально втілена у вартості матеріальних цінностей і нематеріальних прав, належних суб'єкту господарювання (підприємству) на правах власності, що використовуються з певною метою на всіх стадіях безперервного руху (кругообігу), притаманних фінансово-господарській діяльності підприємства [92].
Горецька Л.Л.	Актив – це сукупність майна та майнових прав, що виникають з приводу використання, користування та розпорядження ним, яке має об'єктивну грошову оцінку, і належить підприємству на правах контролю за доступом до майбутніх економічних вигод, які очікуються отримати від його використання [23].
Малєєва А.В., Харченко Е.В.	Активи – це сукупність матеріальних і нематеріальних ресурсів, які належать підприємству, утворених за допомогою інвестування капіталу, які характеризуються прибутковістю, продуктивністю та грошовою вартістю, відображеною в балансі підприємства [55].

Що стосується визначення активів в законодавчо-нормативних актах, то вони часто трактують «актив» неоднаково. Зазвичай активи прирівнюються до ресурсів чи майна.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», активи – це ресурси, контрольовані підприємством у

результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому [89]. Одразу з'являється питання як бути некомерційним (неприбутковим) організаціям і установам, які також мають певні матеріальні та нематеріальні цінності, ресурси, тобто активи, але від використання яких не очікують отримати прибуток.

На нашу думку, є необхідність уточнення визначення активу, беручи до уваги мету використання. Отже, узагальнивши усі вище вказані трактування можна дати своє визначення, що активи – це комплекс матеріальних та нематеріальних ресурсів, якими володіє підприємство для отримання економічних вигод в майбутньому.

Перший розділ активу називається «Необоротні активи», який складається на основі сальдо рахунків, що належать до 1-го класу Плану рахунків. Методика формування даного розділу наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Методика формування статей I розділу активу балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
АКТИВ		
I. Необоротні активи		
Нематеріальні активи	1000	Ряд. 1001 - ряд. 1002
- первинна вартість	1001	Дт 12
- накопичена амортизація	1002	Кт 133
У р. 1000 відображається вартість об'єктів, які віднесені до складу нематеріальних активів згідно П(С) БО 8. У підсумок включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первинною вартістю і сумою накопиченої амортизації.		
Незавершені капітальні інвестиції	1005	Дт 15
Відображається вартість незавершених на дату балансу капітальних інвестицій в необоротні активи на будівництво, реконструкцію, модернізацію, виготовлення, створення, вирощування, придбання об'єктів необоротних активів - основних засобів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів		
Основні засоби	1010	Ряд. 1011 - ряд. 1012
- первинна вартість	1011	Дт 101-109, Дт 11
- знос	1012	Кт 131, 132
У р. 1010 наводиться вартість власних і одержаних на умовах фінлізингу об'єктів, які віднесені до складу основних засобів, а також вартість основних засобів, одержаних в довірче управління або на праві господарського ведення або праві оперативного управління. У цьому рядку також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.		

Продовження табл. 2.2		
1	2	3
Інвестиційна нерухомість	1015	Дт 100, (в т.ч. нерухомість, що обліковується за первісною вартістю) Ряд. 1016 - ряд. 1017
Відображають вартість об'єктів, що віднесені до інвестиційної нерухомості відповідно до НП(С)БО 32. У ній наводиться: Дт 100 - якщо інвестиційна нерухомість враховується за справедливою вартістю; Ряд. 1016 - ряд. 1017, залишкову вартість інвестиційної нерухомості.		
Довгострокові біологічні активи	1020	Дт 161,163,165 і/або Дт 162,164,166 Кт 134
Відображають вартість об'єктів, що віднесені до інвестиційної нерухомості відповідно до НП(С)БО 32. У ній наводиться: Дт 161, 163, 165 - якщо облік ведеться за справедливою вартістю; Дт 162, 164, 166 - Кт 134 (р. 1021 - р. 1022) - якщо довгострокові біологічні активи враховуються за первинною вартістю, тобто наводиться їх залишкова вартість, яка включається в підсумок балансу, при цьому в додаткових рядках 1021 і 1022 окремо наводяться їх первинна вартість (Дт 162, 164, 166) і сума накопиченої амортизації (Кт 134).		
Довгострокові фінансові інвестиції: - обліковуються по методу участі в капіталі інших підприємств	1030	Дт 141
- інші фінансові інвестиції	1035	Дт 142, 143
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	Дт 181, 182, 183
Відстрочені податкові активи	1045	Дт 17
Інші необоротні активи	1090	Дт 184
Відображають фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент. При цьому окремо виділяють: Дт 141 - фінансові інвестиції, які відповідно до НП(С)БО 12 обліковують за методом участі в капіталі; Дт 142, 143 - інші фінансові інвестиції (інвестиції пов'язаним та непов'язаним сторонам); Дт 181, 182, 183 - дебіторська заборгованість, що не виникає в ході нормального операційного циклу і буде погашена після 12 місяців з дати балансу; Дт 17 - сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах у результаті тимчасової податкової різниці, що виникла між обліковою та податковою базами оцінки.		
Всього по розділу 1	1095	р. 1000 + р. 1005 + р. 1010 + р. 1015 + р. 1020 + р. 1030 + р. 1035 + р. 1040 + р. 1045 + р. 1090

Другий розділ активу формується на основі сальдо рахунків 2-го та 3-го класів Плану рахунків [39]. В цьому розділі підприємством відображається вартість оборотних активів: коштів і їх еквівалентів, які не обмежуються у використанні, інших активів, які призначені для споживання, чи реалізації протягом 12 місяців із дати балансу. У таблиці 2.3 розкривається методика формування даного розділу.

Таблиця 2.3.

Методика формування статей II розділу активу балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
II. Оборотні активи		
Запаси	1100	Дт 20, 22, 23, 25, 27 28 (за винятком Дт 286)
Відображають загальну вартість запасів, що обліковуються згідно з НП(С)БО 9. У разі відповідності ознакам істотності в додаткових статтях розшифровують інформацію про складові ряд. 1100. У випадку відповідності ознакам істотності може бути окремо приведена в додаткових рядках (1101-1104) інформація про вартість виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції і товарів. Тоді показник р. 1100 повинен бути більше або дорівнювати сумі рядків 1101, 1102, 1103, 1104.		
Поточні біологічні активи	1110	Дт 21
Відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва в оцінці за справедливою або первинною вартістю, а також рослинництва в оцінці за справедливою вартістю.		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	Дт 36, 34 (якщо векселі одержані не відображають окремо в ряд. 1120) - Кт 38
Відображається заборгованість покупців або замовників за надані їм продукцію, товари, роботи або послуги. Відображають чисту вартість реалізації дебіторської заборгованості, за мінусом нарахованого резерву сумнівних боргів.		
Дебіторська заборгованість по розрахунках:		
- по виданих авансах	1130	Дт 371
- з бюджетом	1135	Дт 641, 642
- зокрема прибуток по податку на прибуток	1136	Дт 641 (у частині податку на прибуток)
У р. 1130 наводять залишок суми авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок майбутніх періодів. У р. 1135 відображається дебіторська заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата по податках, зборах і інших платежах до бюджету. Показник р. 1135 повинен бути більше або дорівнювати показнику р. 1136. У р.1136 відображається дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом у частині податку на прибуток (не включається у підсумку Балансу)		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	Дт 63, 65, 66, 68, 372, 373, 374, 375, 376, 377 – Кт 38
Наводять заборгованість дебіторів, яка не може бути включена до інших статей дебіторської заборгованості і включається у склад оборотних активів.		
Поточні фінансові інвестиції	1160	Дт 352
Відображають фінансові інвестиції, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який час, а також суму фінансових інвестицій, які підлягають погашенню протягом 12 місяців з дати балансу.		
Гроші і їх еквіваленти	1165	Дт 30, 31, 333, 334, 351

Продовження табл. 2.3.		
Наводяться суми коштів в національній або іноземній валютах. Суми коштів, які можуть використовувати для поточних операцій, грошові кошти в дорозі У разі відповідності ознакам істотності окремо може бути приведена в додаткових рядках 1166 і 1167 інформація про готівку і гроші на рахунках в банку. Показник р. 1165 повинен бути більше або дорівнювати показнику р. 1166+ р. 1167.		
Витрати майбутніх періодів	1170	Дт 39
Витрати, які понесені протягом поточного чи попередніх періодів, але належать до майбутніх звітних періодів		
Інші оборотні активи	1190	Дт 331, 332, 643, 644
Наводиться сума оборотних активів, що не можуть включатися до наведених вище статей розділу II, а саме вартість грошових документів у національній чи іноземній валютах.		
Всього по розділу II	1195	р. 1100 + р. 1110 + р. 1120 + р. 1125 + р. 1130 + р. 1135 + р. 1155 + р. 1160 + р. 1165 + р. 1170 + р. 1190

Розглянемо третій розділ активу «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття». Методологія заповнення відображена в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Методика формування статей III розділу активу балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, і групи вибуття	1200	Дт 286
Баланс	1300	р. 1095 + р. 1195 + р. 1200

Розділі III «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відображає вартість необоротних активів і груп вибуття, одержуваних для продажу, що визначається відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 07 листопада 2003 року №617.

Щодо недоліків діючої форми активу балансу, виникає питання місця щодо розташування розділу «Необоротні активи та групи вибуття, утримані для продажу». Оскільки даний актив не є найбільш ліквідним, він не може відображатися в останньому розділі активу, бо порушується основний принцип формування активу балансу - за збільшенням ліквідності. Також даний актив,

на нашу думку, не може бути віднесений до оборотних активів, оскільки деколи підготовлені до продажу основні засоби, що відображаються як товари, починають знову використовуватися як основні засоби. Тому ми пропонуємо розділ «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відображати зразу ж після необоротних активів тобто другим розділом. Відповідно третім має бути розділ «Оборотні активи».

Сума підсумків трьох розділів відображається у статті «Баланс», рядок 1300.

Дані, що наводяться в пасиві балансу, дозволяють визначити, які зміни відбулися в структурі власного і позикового капіталу, скільки залучено в оборот підприємства довгострокових і короткострокових коштів, тобто пасив показує, звідки узялися кошти, направлені на формування майна підприємства.

Найперше розглянемо сутність поняття «пасив». В табл. 2.5 представлені визначення бухгалтерського терміну «пасив», які подані в роботах вітчизняних економістів, вчених.

Таблиця 2.5.

Трактування терміну «пасив» в сучасній економічній літературі

Група авторів чи автор	Визначення «актив»
1	2
Нідлз Б., Андерсон Х., Колдуел Д.,	Пасив – це зобов’язання, що припускають потенційне зменшення доходів, яке виходить із отриманих активів або послуг від інших юридичних осіб, які прийняті даними юридичними особами в результаті раніше проведених операцій, здійснених в минулому [76].
Уолл І.Н.	В термінах балансового звіту пасиви представляють собою джерела фінансування. Це ті засоби, за рахунок яких придбаються активи компанії [99].
Сопко В.В.	Пасив - це сума власних і позичених коштів для господарювання, що виражає виробничі (господарські) відносини [96].
Борисов А.Б.	Пасив – це всі офіційні вимоги по відношенню до економічного суб’єкта [8].
Кужельний М.В., Линник В.Г.	Пасив - це система показників, які відображають джерела утворення й цільове призначення засобів господарства, також згрупованих у якісно однорідні групи [46].
Благодатін А.А., Пантелеев В.П.	Пасив: 1) частина бухгалтерського балансу, як правило права, що характеризує джерело утворення та цільове призначення коштів; заборгованість фірми або окремої особи; 2) сукупність боргів і зобов’язань підприємства (на противагу активам); 3) перевищення витрат над надходженням [7].

Продовження табл. 2.5.	
1	2
Бакаєва А.С.	Пасив виступає сукупністю зобов'язань, які виникають у результаті заборгованості організації в наслідок її господарської діяльності, розрахунки по якій призводять до витрачання коштів [4].
Бутинець Ф.Ф.	Пасив визначається як: борги кредиторам та вся сума внесених в підприємство капіталів, як власних, так і залучених [11].

Аналізуючи табл. 2.5, зазначимо, що пасив балансу визнається як:

1. Ресурси, згруповані за призначенням: власний капітал і боргові зобов'язання.
2. Джерела формування та цільового призначення засобів підприємства.
3. Власні і залучені засоби для діяльності, які визначають виробничі відносини.
4. Зобов'язання, які спричиняють потенційне зменшення доходів.
5. Джерела формування господарських засобів.

Відмітимо, що розкриваючи термін «пасив», науковці не обмежуються однією загальною характеристикою. Виділяють три підходи до тлумачення пасиву: економічний, юридичний, бухгалтерський.

Професор Сопко В.В. пасив характеризує, виходячи із юридичного аспекту, як виробничо-правові відносини і відносини власності, які виникли між підприємством та іншими суб'єктами господарювання [96]. Схожий підхід і в професора Бутинця Ф.Ф. [11], який розглядає пасив з двох точок зору. Пасив містить в собі інформацію про два типи платіжних вимог – вимог кредиторів, які є зобов'язаннями, та залишкові вимоги інвесторів, які є капіталом.

Зважаючи на погляди економістів та вчених, можна дійти висновку, що під пасивом варто розуміти капітал засновників, що у процесі діяльності підприємства змінюється залежно від зобов'язань, які характеризують відносини з державою, працівниками та іншими установами.

Пасив показує не лише джерела формування ресурсів підприємства. Визначення показника джерел утворення ресурсів підприємства необхідно доповнити ще й зазначення того, що в пасиві знаходять відбиток організаційно-

економічна структура та правовий режим ресурсів підприємства, їх цільове призначення в процесі відтворення. Таким чином пасив відображає:

1. Організаційну структуру фондів, порядок їх утворення та правовий режим.
2. Їх цільове призначення у процесі суспільного відтворення.

Тому слід розуміти, що пасив балансу відображає не лише джерела утворення активів – це надто однобічне та вузьке розуміння такої категорії. Деякі сучасні економісти наводять більш розширене трактування цього поняття, в чому ми їх повністю підтримуємо: пасив відображає фінансовогосподарські відносини між підприємством та держбюджетом, інвесторами, постачальниками, фінансово-кредитними установами, персоналом тощо.

Під час заповнення першого розділу пасиву балансу використовуються рахунки 40-46. У табл. 2.6 розкриємо методику формування розділу 1 пасиву.

Таблиця 2.6.

Методика формування статей I розділу пасиву балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
ПАСИВ		
I. Власний капітал		
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	Кт 40
Наводиться зафіксована в засновницьких документах сума статутного капіталу, іншого зареєстрованого капіталу, а також пайовий капітал, що формується відповідно до законодавства [67].		
Капітал в дооцінках	1405	Кт 41
Наводиться сума дооцінки необоротних активів і фінансових інструментів.		
Додатковий капітал	1410	Кт 421, 422, 423, 424, 425
У р.1410 показують емісійний дохід, суми іншого вкладеного власниками капіталу, який перевищує статутний капітал, вартість безоплатно отриманих від інших юридичних або фізичних осіб необоротних активів. У випадку якщо інформація про розмір емісійного доходу і накопичених курсових різниць відповідає ознакам істотності, вона розкривається в додаткових рядках 1411 і 1412.		
Резервний капітал	1415	Кт 43
Відображають суму резервів, створених відповідно чинному законодавству чи установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	Кт 441 або (Дт 442)
Наводиться сума нерозподіленого прибутку або непокритого збитку (записують в дужках і віднімають при визначенні підсумку власного капіталу).		

Продовження табл. 2.6.		
1	2	3
Неоплачений капітал	1425	(Дт 46)
Сума заборгованості власників за внесками до статутного капіталу.		
Вилучений капітал	1430	(Дт 45)
Наводиться фактична собівартість акцій власної емісії чи часток викуплених товариством у його учасників.		
Всього по розділу 1	1495	(р. 1400 + р. 1405 + р. 1410 + р. 1415 ± 1420) - р.1425 - р.1430

Другий розділ пасиву заповнюється, при даними рахунків 47-49, рахунки п'ятого класу і забезпечення платежів по яких триватиме більше одного року [67]. У таблиці 2.7 розкрита методика формування даного розділу.

Таблиця 2.7.

Методика формування статей II розділу пасиву балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення		
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	Кт 54
Наводять суму податку на прибуток, яка підлягає сплаті в майбутніх періодах в результаті утворення тимчасової податкової різниці між обліковою і податковою оцінкою. У цьому рядку відображають відстрочені податкові зобов'язання, визначені згідно з НП(С)БО 17.		
Довгострокові кредити банків	1510	Кт 501, 502, 503, 504
Відображається сума заборгованості підприємствам банкам за отриманими від них позиками, що не є поточними зобов'язаннями.		
Інші довгострокові зобов'язання	1515	Кт 51, 52, 53, 55, 505, 506
Відображають суму довгострокової заборгованості із залученням позикових коштів.		
Довгострокові забезпечення	1520	Кт 473, 474, 478
Відображаються нараховані в звітному періоді майбутні витрати і платежі (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання і т. п.), розмір яких на дату складання балансу може бути визначений тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок. Якщо сума довгострокових виплат персоналу може бути визнана суттєвою, така інформація наводиться в додатковій стор. 1521.		
Цільове фінансування	1525	Кт 48
Наводяться залишки коштів цільового фінансування та цільових надходжень, отриманих з бюджету та інших джерел.		
Всього по розділу II	1595	р. 1500 + р. 1505 + р. 1510 + р. 1515 + р. 1520 + р. 1525

Розглянемо третій розділ пасиву «Поточні зобов'язання і забезпечення». Методика заповнення наведена в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Методика формування статей III розділу пасиву балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
III. Поточні зобов'язання і забезпечення		
Короткострокові кредити банків	1600	Кт 60, 31 (овердрафт)
Відображається сума поточних зобов'язань перед банками за отриманими від них кредитами. У цьому рядку не наводиться інформація про інші отримані короткострокові позики, крім банківських (вони включаються до р. 1690).		
Поточна кредиторська заборгованість: - за довгостроковими зобов'язаннями	1610	Кт 61
Наводять суму довгострокових зобов'язань, які підлягають погашенню протягом 12 місяців від дати балансу.		
- за товари, роботи, послуги	1615	Кт 63
Відображають суми заборгованостей перед контрагентами та підрядниками за матеріальні цінності, отримані послуги і виконані роботи.		
- по розрахунках з бюджетом	1620	Кт 641, 642
Відображається заборгованість за всіма видами платежів в бюджет, включаючи податок з працівників (р. 1620 повинен бути більше або дорівнювати показнику р. 1621).		
- зокрема по податку на прибуток	1621	Кт 641 (за аналітичними розрізами)
Наводять заборгованість підприємства перед бюджетом з поточного податку на прибуток (у тому числі із р. 1620). Не включається до підсумку балансу.		
- розрахунок по страхуванню	1625	Кт 65
Наводять суму заборгованості за відрахуваннями на обов'язкове державне соціальне страхування, страхування майна та індивідуальне страхування працівників.		
- розрахунок по оплаті праці	1630	Кт 66
Відображають заборгованість підприємства за оплатою праці, включаючи депоновану заробітну плату.		
Поточні забезпечення	1660	Кт 47 (у частини забезпечень, які планується використовувати протягом 12 місяців з дати складання балансу)
Приводяться залишкові кошти на забезпечення майбутніх витрат і платежів, що плануються використовувати протягом 12 місяців з дати балансу.		
Доходи майбутніх періодів	1665	Кт 69
Наводяться доходи, які отримані протягом поточного чи попередніх звітних періодів і належать до майбутніх звітних періодів.		
Інші поточні зобов'язання	1690	Кт 36, 372, 373, 376, 378, 643, 644, 68
Відображається сума поточних зобов'язань, які не можуть бути включені до інших статей розділу III пасиву форми №1		
Всього по розділу III	1695	р. 1600 + р. 1610 + р. 1615 + р. 1620 + р. 1625 + р. 1630 + р. 1660 + р. 1665 + р. 1690

Розглянемо четвертий розділ пасиву «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття».

Методика формування наведена у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9.

Методика формування статей IV розділу пасиву балансу

Назва статті	Код рядка	Вихідні дані
1	2	3
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття.	1700	Кт 680
Наводять зобов'язання пов'язані з необоротними активами і групами вибуття, отриманими для продажу, які визначаються відповідно до НП(С)БО 27.		
Баланс	1900	р.1495+р.1595+р.1695+р. 1700

Розташування розділу «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утриманими для продажу» в кінці пасиву, на нашу думку, є неправильним, оскільки порушується основний принцип формування пасиву балансу - за термінами погашення. Дані зобов'язання не можуть бути найшвидше погашені. Тому слід перенести «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утриманими для продажу» до третього розділу пасиву, відповідно «Поточні зобов'язання та забезпечення відобразити у четвертому розділі».

Оскільки баланс складається з двох рівних частин, то і підсумок усіх пасивів у рядку 1900, повинен відповідати підсумку сумі активів у рядку 1300 та становить валюту балансу.

Отже, бухгалтерський баланс – це не звичайна складова методу бухгалтерського обліку чи його елемент; це найважливіший документ бухгалтерської звітності, головне джерело інформації для контролю управління, аналізу, планування, нормування, підприємства виробництва. Баланс є обліковою категорією, синтезу облікових записів, а тому його треба вміти складати, читати і критично оцінювати з погляду змісту, будови, раціонального використання даних.

Є необхідність в покращенні інформаційної потужності бухгалтерського балансу для зручності використовувати в процесі оцінки фінансового стану підприємства. Тому необхідно: змінити місця відображення у балансі деяких видів майна і джерел їх формування тощо.

Форму бухгалтерського балансу із запропонованими нами уточненнями відобразимо у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10.

Запропонована структура балансу, сформована з урахуванням основних принципів формування активу і пасиву

Актив		Пасив	
I	Необоротні активи	I	Власний капітал
II	Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу	II	Довгострокові зобов'язання і забезпечення
III	Оборотні активи	III	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утриманими для продажу
		IV	Поточні зобов'язання і забезпечення
Баланс		Баланс	

Діючий бухгалтерський баланс, ще не до кінця відповідає потребам контролю по дотриманні прийнятого у фінансовому менеджменті «золотого правила ліквідності», відповідно до якого активи підприємства повинні фінансуватися пасивами тієї ж строковості. Таким чином, щоб зберегти порядок розміщення статей в активі балансу від найменш ліквідних до найбільш ліквідних, у пасив балансу в залежності від строку погашення рекомендується внести зміни в порядок розміщення розділів (статей) бухгалтерського балансу.

2.3. Порядок та терміни подання бухгалтерського балансу

Подання фінансової звітності регулюється Порядком подання фінансової звітності, схваленим постановою КМУ від 28.02.2000 р. № 419, а для платників податку на прибуток, ще й Податковим кодексом України (ПКУ) [86].

Перелік суб'єктів господарської діяльності, які повинні складати й подавати фінансову звітність, зокрема баланс, визначається відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і п. 1 Порядку подання фінансової звітності (рис. 2.2).

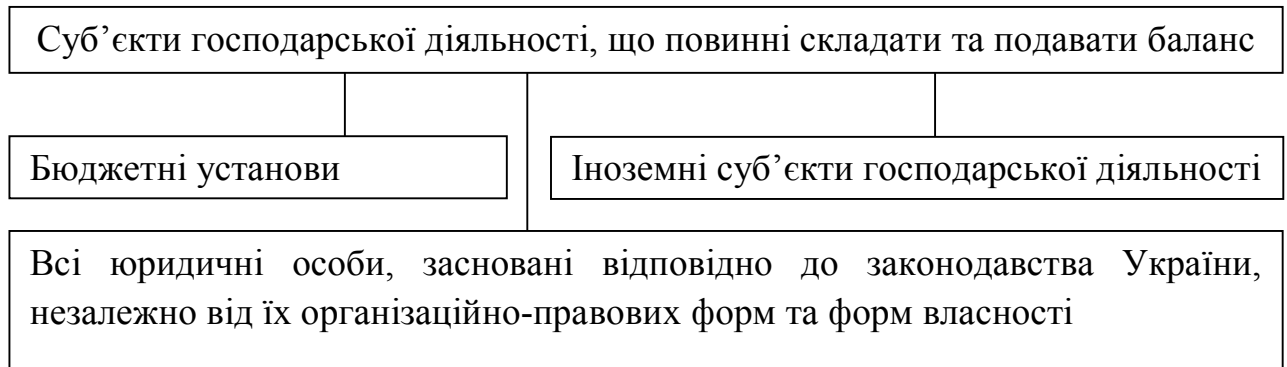

Рис. 2.2. Суб'єкти господарської діяльності, які складають і подають фінансову звітність

Строки подання та користувачі балансу наведені в п. 5 Порядку подання фінансової звітності (табл. 2.11).

Таблиця 2.11.

Користувачі та терміни подання Балансу(Звіту про фінансовий стан)

Користувачі	Терміни подання за видом звітності	
	Річна звітність	Квартальна звітність
Органи , до сфери управління яких належить підприємство. Трудовий колектив. Власники (засновники) відповідно до установчих документів. Органи державної статистики. Органи виконавчої влади. Інші користувачі згідно законодавства.	Річний баланс в комплексі фінансової звітності подається не пізніше 28 лютого, наступного за звітним роком.	Квартальний баланс, має бути складений і поданий користувачам звітності не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом.
Органи Державна податкової служби.	У строки, передбачені для подання декларації з податку на прибуток підприємств (60 днів після закінчення звітного періоду).	У строки, передбачені для подання декларації з податку на прибуток підприємств (40 днів після закінчення звітного періоду).

Якщо дата подання звітності випадає на неробочий день, строк подання балансу переноситься на перший робочий день після вихідного.

У податкові органи баланс подається в строки, передбачені для подання декларації з податку на прибуток підприємств (разом із квартальною чи річною декларацією).

Досить актуальним на сьогоднішній день є питання впровадження і вдосконалення електронної системи подання звітності підприємствами. Цей спосіб подання є пріоритетним напрямом у розвитку партнерських відносин між суб'єктами господарювання та контролюючими органами [64]. Та на жаль, спроби створення такої системи в Україні зовсім не схожі на партнерські стосунки між державою і підприємствами, а навпаки, виглядають як нав'язування державою платних послуг підприємствам, яким важко виживати в кризових умовах.

Подання звітності в електронному вигляді є обов'язковою тільки для платників податків, які відносяться до великих і середніх підприємств. Інші ж мають право вибирати форму подання звітності в контролюючі органи.

В п.49.3 ст.49 ПКУ описано за допомогою яких способів можна подавати автоматизовану звітність:

- платником податку власною персоною (його уповноваженою особою) до територіального органу ДПС;
- поштою із повідомленням про вручення;
- у електронній формі засобами електронного зв'язку.

Перш ніж подавати звітність у електронній формі, потрібно зареєструвати електронні підписи посадових осіб в порядку, визначеному законодавством. Для того щоб подати електронну звітність контролюючим органам суб'єкт господарювання повинен мати діючі посилені сертифікати відкритих ключів, сформованих акредитованим центром сертифікації ключів. Одержувачі таких сертифікатів – суб'єкт господарювання і посадові особи, уповноважені накладати підписи на звітність.

Електронну звітність подають в ті самі строки, які встановлено для паперової звітності. Тобто, строки прийняття звітності контролюючим органом в електронному вигляді не відрізняються від строків прийняття звітності у паперовому вигляді, за винятком подання звітності в електронній формі в останній день граничного строку подання. В останній день граничного строку подання звітності в електронній формі контролюючі органи приймають її до

останньої години (до 24-ї години) дня, в якому спливає такий граничний строк. Ця позиція ґрунтується на п.49.5 ст.49 ПКУ, згідно з яким у разі подання звітності в електронній формі платник податків має встигнути подати її не пізніше закінчення останньої години дня, в якому спливає граничний строк подання звітності. Це пов'язано з тим, що приймає електронну звітність і надсилає квитанції платникам податків Центр обробки електронної звітності .

Порядок подання електронної звітності наведено на рисунку 2.3.

Рис. 2.3. Алгоритм подання електронної звітності

1. Суб'єктом господарювання створюється документ у електронному вигляді згідно затвердженого формату (стандарту) за допомогою бухгалтерського програмного забезпечення або спеціального програмного забезпечення для подання електронної звітності [68].

2. Якщо документ був створений з використанням бухгалтерського програмного забезпечення здійснюється передача створеного документа шляхом імпортування до програми подання електронної звітності.

3. Наступним етапом роботи з документом є його перевірка на коректність заповнення за алгоритмами камеральної перевірки контролюючих органів. Система перевірки включає контроль числових розрахунків, правильність внесених даних і контроль пов'язаних форм, що дозволяє мінімізувати ризик подачі невірно заповненого документа.

4. Після підготовки суб'єктом господарювання документа в електронному вигляді на нього накладаються електронні підписи посадових осіб суб'єктів господарювання: першим – головного бухгалтера (бухгалтера), другим – керівника, третім – електронний підпис, що є аналогом відбитка печатки.

5. Суб'єкт господарювання після накладення електронного підпису здійснює шифрування податкового документа в електронному вигляді і спрямовує його в центр обробки електронних звітів контролюючих органів через телекомунікаційні канали зв'язку. Другий примірник податкового документа в електронному вигляді зберігається у платника податків [65].

6. Контролюючий орган приймає електронну звітність, вона проходить автоматизовану комп'ютерну перевірку на наявність електронних підписів та інших реквізитів.

7. Суб'єкти господарювання, зазвичай, отримують від Центру обробки електронних звітів три документи: перший –повідомлення, що звітність надійшла, другий – квитанція № 1 про те, що звітність збережена на центральному рівні, третій – квитанція № 2 про те, що звітність прийнята (не прийнята) на районному рівні.

Проведеним дослідженням встановлено, що із метою вдосконалення взаємовідносин між суб'єктами господарювання та користувачами інформації в Україні створюються максимальні можливості для подання звітності в електронному вигляді. Подання електронної звітності має багато переваг як для користувачів інформації, так і для суб'єктів господарювання. А саме, для суб'єктів господарювання – це економія робочого часу, власних коштів на придбання бланків звітних документів, здійснення автоматичної перевірки підготовлених документів на наявність опісок і арифметичних помилок,

оперативне оновлення форматів подання документів у електронному вигляді по телекомунікаційних каналах зв'язку тощо. Проте існують ще й проблеми, що потребують доопрацювання, зокрема збільшення фахового рівня спеціалістів із електронної звітності. Окрім того існує потреба додаткових фінансових вкладень в процес автоматизації електронної звітності.

Висновки до розділу 2

Під час дослідження організаційно-методичних аспектів складання та порядку подання бухгалтерського балансу ми дійшли таких висновків:

1. Для формування достовірного бухгалтерського балансу, що складається за даними бухгалтерського обліку, необхідно пройти ряд завершальних процедур: провести і відобразити в обліку інвентаризацію; здійснити оцінку та перекваліфікацію активів; віднести одержані та видані аванси на відповідні субрахунки; віднести овердрафти на рахунки короткотермінових кредитів, позик; нарахувати амортизацію основних засобів, інших необоротних активів та нематеріальних активів; нарахувати податки та збори, які виникли за звітний період; нарахувати затверджені обліковою політикою підприємства резерви; здійснити закриття витратних рахунків; закрити рахунки обліку доходів; визначити річний фінансовий результат та вивести сальдо на одному з субрахунків рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

2. Проведеним дослідженням встановлено, що із метою вдосконалення взаємовідносин між суб'єктами господарювання та користувачами інформації в Україні створюються максимальні можливості для подання звітності в електронному вигляді. Подання електронної звітності має багато переваг як для користувачів інформації, так і для суб'єктів господарювання. А саме, для суб'єктів господарювання – це економія робочого часу, власних коштів на придбання бланків звітних документів, здійснення автоматичної перевірки підготовлених документів на наявність описок і арифметичних помилок, оперативне оновлення форматів подання документів у електронному вигляді по

телекомунікаційних каналах зв'язку тощо. Проте існують ще й проблеми, що потребують доопрацювання, зокрема збільшення фахового рівня спеціалістів із електронної звітності. Окрім того існує потреба додаткових фінансових вкладень в процес автоматизації електронної звітності.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА АУДИТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ

3.1 Методичні прийоми аудиту бухгалтерського балансу

Відповідно до діючих НП(С)БО, фінансову звітність повинні складати підприємства, які є юридичною особою та мають самостійний баланс. Саме тому аудит звітності і етапи його проведення посідає важливе значення.

Аудит фінансової звітності передбачає оцінку облікової та іншої економічної інформації шляхом вивчення реально існуючих зв'язків та взаємозв'язків між показниками.

Аудит фінансової звітності регулюється такими нормативними документами:

1. Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні».
2. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».
3. НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність».
4. НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах».
5. НП(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва».
6. НП(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами».
7. Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»;
8. Міжнародними стандартами аудиту.

Аудиторська перевірка фінансової звітності, в тому числі Балансу включає:

1. Методику перевірки окремих розділів обліку і робіт, які підлягають аудиту.
2. Предметну область проведення перевірок.
3. Нормативну базу для проведення аудиту.

Джерелами аудиту фінансової звітності виступають:

- 1) фінансова звітність;

- 2) облікові реєстри;
- 3) первинні документи.

Метою аудиту фінансової звітності, в тому числі Балансу, є надання аудитору можливість висловлювати думку про те, чи підготовлено фінансову звітність в усіх суттєвих аспектах відповідно до встановлених стандартів її складання тобто незалежна оцінка фінансової звітності для встановлення її реальності і достовірності відповідно до вимог чинного законодавства, оцінка фінансово-господарських перспектив клієнта, його функціонування у майбутньому, визначення сутності та змісту ділової активності [20].

Основними завданнями аудиту фінансової звітності є:

- 1) дослідження стану збереження та використання активів і стану зобов'язань;
- 2) перевірка взаємної узгодженості показників різних форм фінансової звітності;
- 3) оцінка стану облікового процесу і внутрішнього контролю на підприємстві замовника аудиту;
- 4) перевірка консолідації фінансової звітності;
- 5) інспектування достовірності облікового процесу, та як наслідок показників фінансової звітності;
- 6) виявлення помилок у фінансовій звітності минулих років та перевірка її коректування;
- 7) дослідження достовірності та відповідності записів звітності даним Головної книги і реєстрів аналітичного обліку;
- 8) аналіз облікової політики клієнта і оцінка змін, які відбулися протягом звітного періоду і як вони вплинули на показники фінансової звітності;
- 9) оцінка можливості постійного функціонування підприємства;
- 10) контроль за своєчасністю подання звітності до відповідних державних органів;
- 11) звірка даних квартальної та поточної звітності з даними річної фінансової звітності;

12) оцінка впливу подій, які відбуваються, на фінансову звітність.

При проведенні аудиту фінансової звітності вивчаються наступні питання:

1) чи дотримуються терміни подання звітності податковим органам, управлінню статистики, органам управління, спеціальним позабюджетним фондам тощо

2) чи наявні документи про реєстрацію підприємства як платника податків;

3) чи правильно відображені дані в поточному бухгалтерському обліку і чи внесені зміни, виправлення до фінансової звітності.

Аудитор при проведенні аудиту фінансової звітності, балансу зокрема, підприємства повинен перевіряти достовірність початкових і порівняльних показників цієї звітності. При цьому слід враховувати, що початкові та порівняльні показники повинні відображати результати фінансово-господарської діяльності підприємства за попередній період, а також свідчити про постійність його облікової політики у звітному та попередньому періодах.

Перевірка правильності складання балансу базується на таких основних моментах:

1) дані балансів на початок та кінець року повинні бути зіставленими;

2) дані статей балансу на початок періоду повинні відповідати даним балансу на кінець попереднього періоду. При зміні вступного балансу на початок року в порівнянні з звітними даними за попередній рік повинні бути дані відповідні пояснення;

3) дані балансів на початок та кінець року повинні бути зіставленими. Будь-які розбіжності в методології формування однієї і тієї ж статті вступного і кінцевого балансів повинні бути пояснені;

4) дані статей балансу на кінець звітного періоду повинні бути обґрунтовані результатами інвентаризації;

5) суми статей балансу по розрахунках з фінансовими, податковими органами, установами банків повинні бути звірені з ними і бути тотожними;

6) дані балансів на початок і кінець року повинні бути зіставленими. Будь-які розбіжності в методології формування однієї і тієї ж статті вступного і кінцевого балансів повинні бути пояснені;

7) дані кінцевого балансу повинні відповідати оборотам і залишкам по рахунках Головної книги чи іншого аналогічного регістру бухгалтерського обліку на кінець звітнього року.

Перевірка правильності відображення в балансі нематеріальних активів і основних засобів включає такі основних моменти:

1) потрібно перевірити правильність обліку придбання, вибуття та зносу основних засобів та нематеріальних активів;

2) бути впевненим в тому, що активи підприємства включені в склад основних засобів та нематеріальних активів, справді є в наявності;

3) є необхідність встановити, чи були зміни в методології обліку нематеріальних активів і основних засобів протягом періоду, який перевіряється;

4) необхідно впевнитися у доцільності вибору методології відтворення господарських операцій і оцінки майна замовника;

5) вибір методу амортизації об'єктів нематеріальних активів і основних засобів;

6) поділ нематеріальних активів і основних засобів на групи, по яких ведеться бухгалтерський облік.

У вітчизняній літературі процес аудиту фінансової звітності в організаційному плані поділяється на певні етапи, які ми пропонуємо виділяти і при аудиті балансу: планування; вивчення; оцінювання; встановлення достовірності; звітування (рис. 3.1).

Для чіткішого розуміння змісту кожного із етапів нами запропоновано основні ключові аудиторські процедури, які необхідно використовувати при здійсненні аудиту фінансової звітності.

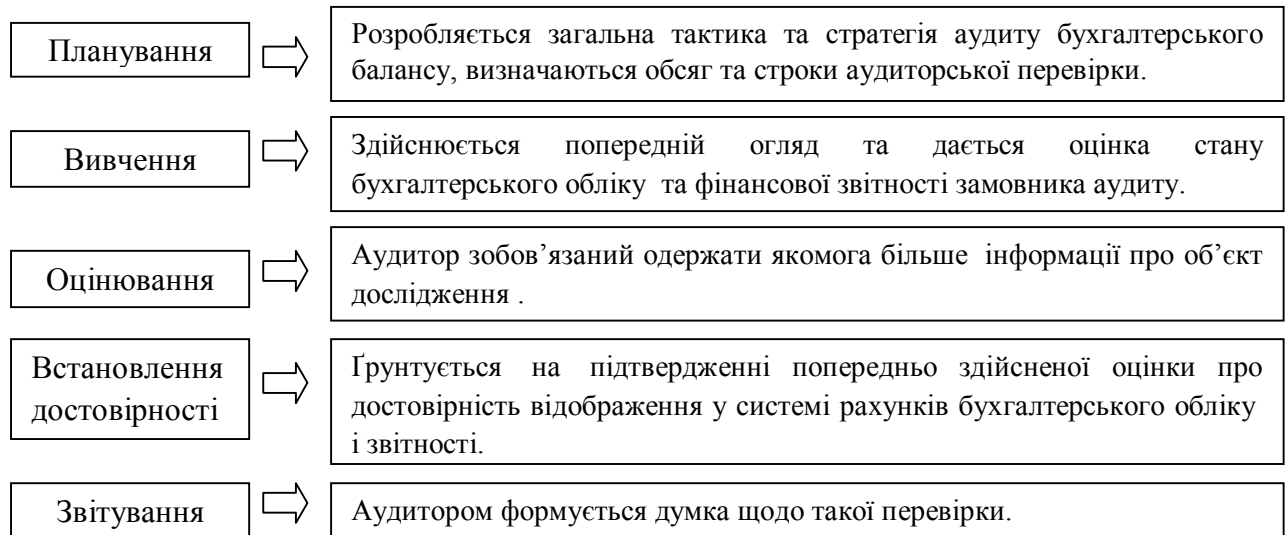

Рис. 3.1. Етапи процесу проведення аудиту бухгалтерського балансу

На етапі планування розробляється загальна стратегія і тактика аудиту фінансової звітності і обліку, визначаються строки та обсяги аудиторської перевірки. І хоча форма і зміст загального плану аудиту фінансової звітності буде змінюватися в залежно від мети перевірки, виду підконтрольного об'єкта, сфери його діяльності, розміру та складності процедур і перевірки, які застосовуватимуться аудитором, під час його формування необхідно врахувати такі аспекти: по-перше, сфери діяльності аудитора; по-друге, особливості фінансово-господарської діяльності клієнта; вибір; по-третє, залучення персоналу до проведення аудиту.

На етапі вивчення аудиторі потрібно здійснити попередній огляд і дати оцінку стану бухгалтерського обліку та фінансової звітності замовника аудиту.

При тому на цьому етапі аудитор за допомогою опитування, вивчення і аналізу фінансової звітності та даних бухгалтерського обліку здійснює збір необхідних даних.

Одним з найважливіших етапів процесу аудиту фінансової звітності є етап оцінювання, на якому аудитор зобов'язаний одержати як найбільше інформації про об'єкт дослідження з метою його аналізу і оцінки для

наступного формування обґрунтованої думки, на підставі якої формується висновок про достовірність фінансової звітності клієнта.

Етап встановлення достовірності фінансової звітності базується на підтвердженні попередньо здійсненої оцінки про достовірність відображення в системі рахунків бухгалтерського обліку та звітності інформації про активи, зобов'язання, власний капітал, а також про доходи, витрати та фінансові результати господарюючого суб'єкта.

Завершальним етапом процесу аудиту фінансової звітності є етап звітування, на якому аудитор формує думку з таких питань:

- 1) чи система внутрішнього контролю є ефективною;
- 2) чи система бухгалтерського обліку підприємства відповідає вимогам чинного законодавства;
- 3) чи достовірною є інформація, яка відображається в обліку та в фінансовій звітності про активи, доходи, власний капітал, зобов'язання, витрати та фінансові результати клієнта;
- 4) чи відповідають показники бухгалтерського обліку та фінансової звітності принципам облікової політики суб'єкта господарювання [6].

Аудитор для здійснення аудиту фінансової звітності повинен одержати від замовника письмове звернення. В ньому висвітлюється мета перевірки, методи, її масштаби, форма подання звіту, місце та строки виконання. Письмове звернення оформлюється в вигляді «Листа-замовлення».

Згодою аудитора на здійснення перевірки є «Лист зобов'язання», де вказується згода щодо завдань і масштабу аудиту.

Зміст договору становить умови договору, визначені угодою його сторін, Зміни або припинення зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними, як обов'язкові умови договору згідно із законодавством.

Договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписується сторонами і завіряються печатками.

Крім укладання договору, сторони погоджують предмет, строки і ціну дії договору. Після укладання договору зміна ціни допускається тільки у випадках

та на умовах, встановлених договором чи законом. Після його виконання зміна ціни в договорі не допускається.

Лише після укладання договору аудитор використовує ті або інші методи аналізу фінансового стану (рис. 3.2) [18].

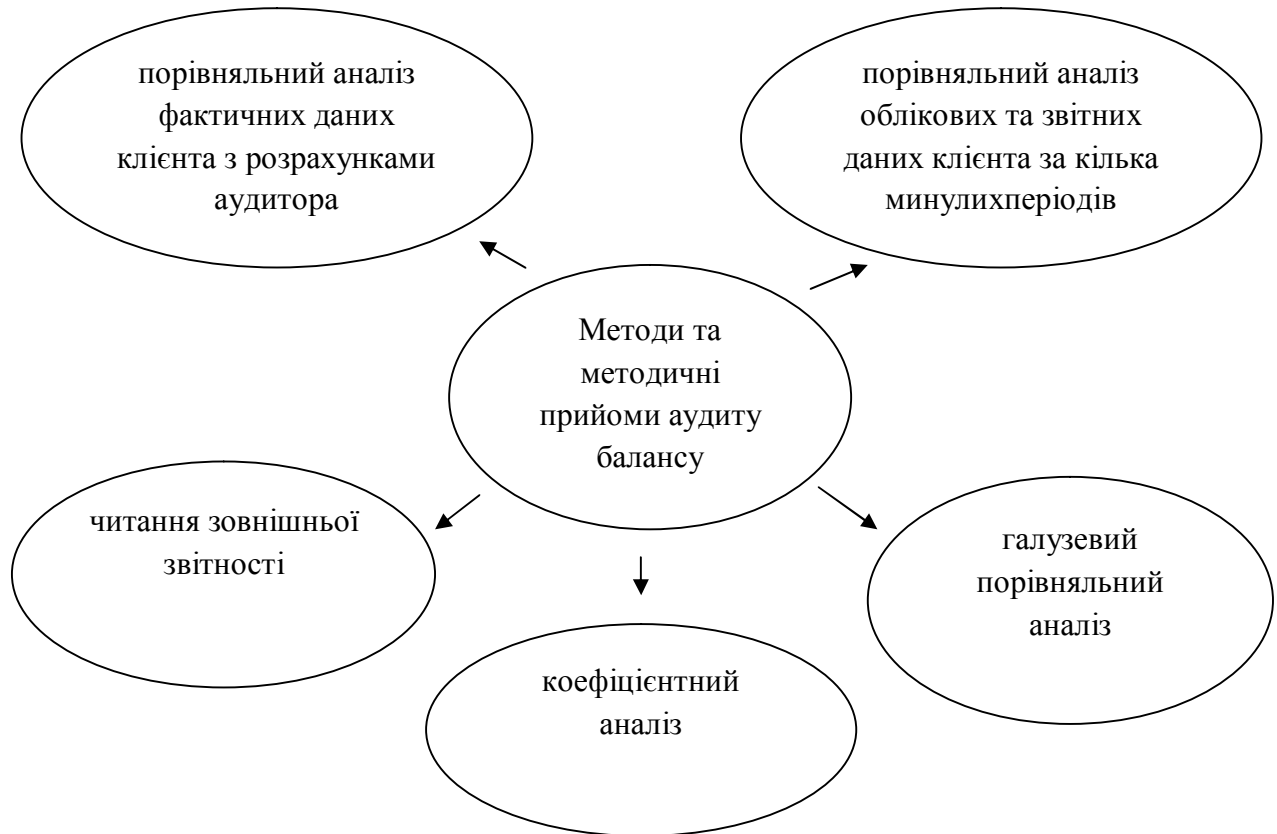

Рис. 3.2. Методи та методичні прийоми аудиту балансу

1. Метод читання зовнішньої звітності.

Полягає у визначенні напрямків використання коштів підприємства (компанії) за минулий період, основні їх джерела, а також прибуткової та дивідендної політики за допомогою вивчення абсолютних значень показників зовнішньої звітності. Особлива увага звертається на наявність в звітності незвичайних сум і показників, а також на інформацію, яка міститься у виносках та примітках.

2. Метод галузевого порівняльного аналізу.

Використовується для порівняння фінансових показників з середньогалузевими та використання їх як основи для проведення аудиту. В результаті проведення галузевого порівняльного аналізу аудитор може глибше

оцінити стійкість фінансових позицій підприємства, його кредитоспроможність і платоспроможність, що є позитивною рисою даного методу.

3. Метод порівняльного аналізу облікових та звітних даних клієнта за кілька минулих періодів часу.

Даний метод передбачає вивчення аудитором відхилень (у абсолютному та відносному вираженні) обраних ним показників, а також процентних співвідношень між проміжними і звітними показниками звітності.

4. Метод порівняльного аналізу фактичних даних клієнта із розрахунками аудитора.

Сутність методу полягає в тому, що аудитор перераховує ті чи інші показники звітності (особливо розрахункові) та порівнює їх із результатами клієнта. Найчастіше це стосується відсотків, витрат майбутніх періодів, амортизаційних відрахувань за об'єктами, індексації основних засобів та інших об'єктів обліку. При цьому аудитор критично оцінює інформацію, яку він перевіряє, щодо її об'єктивності і достовірності. Аудитор повинен визначити максимальну і мінімальну межу можливої різниці, наявність якої не потребує додаткового тестування. Вирішення даної задачі залежить від ступеня істотності (матеріальності) викритої різниці відносно пов'язаних із нею показників усієї звітності в цілому. Якщо ж значення виявленої різниці неприпустиме, тоді аудитор докладає зусиль аби знайти реальне пояснення або провести додаткове тестування.

5. Метод коефіцієнтного аналізу.

Даний метод побудований на визначенні залежностей між окремими показниками звітності. Коефіцієнтний аналіз може бути здійснений як зовнішній, і як внутрішньогосподарський.

Застосовуючи різноманітні методики економічного аналізу, аудитор орієнтується на застосування власних комп'ютерів та прикладних спеціалізованих програм.

Результати аудиту фінансової звітності, балансу зокрема можуть оформлятися у вигляді загального аудиторського висновку про достовірність фінансової звітності (у межах загального аудиту).

Замовнику аудиту слід врахувати, що такий висновок дає змогу встановити достовірність даних бухгалтерського обліку та звітності, а також він не може бути гарантом майбутнього функціонування суб'єкта господарювання.

Попри те, що аудитор відповідає за якість перевірки фінансової звітності і формує власну думку про неї, відповідальності за підготовку та надання звітності несе керівництво клієнта. Аудит фінансової звітності, в тому числі балансу, не звільняє керівництво фірми від відповідальності за неправильне відображення даних в ній.

3.2. Застосування горизонтального та вертикального аналізу бухгалтерського балансу при здійсненні аудиту підприємства

Особливе значення в роботі аудитора має читання і аналіз балансу. Інформація отримана в результаті аналізу, дає змогу прийняти обґрунтовані управлінські рішення, оцінити динаміку й перспективи зміни доходу (прибутку) підприємства, ресурси, зміни в їх складі, а також та ефективність їх використання.

Деталізація аналізу бухгалтерського балансу може бути різною. В рамках експрес-аналізу здійснюється розрахунок, аналіз та контроль у динаміці невеликої кількості основних показників.

Поглиблений фінансовий аналіз більш трудомісткий: разом із розрахунком і оцінкою в динаміці показників складається система взаємопов'язаних аналітичних таблиць, а також використовуються простіші моделі жорстко детермінованого факторного аналізу.

Бухгалтерський баланс виступає інформаційною базою цієї програми.

Одержані аналітичні показники і коефіцієнти повинні розглядатися в просторово-часових порівняннях, а аналітична робота будуватися на принципі від загального до одиничного. Зрівнюючи динаміку підсумків розділів активу

балансу, можна побачити тенденції зміни майнового стану. Перспективність та результативність діяльності підприємства можуть узагальнюватися оцінками за даними аналізу динаміки прибутку, та порівняльного аналізу обсягів його виробничої діяльності і прибутку, а також темпів зросту коштів підприємства.

Важливе значення аналізу бухгалтерської звітності, зокрема балансу надається в умовах ринкової економіки. Методика такого аналізу зводиться до виконання обов'язкових процедур:

1. Ознайомлення зі звітом аудитора.
2. Ознайомлення з основними обліковими методами та принципами, які використовуються на підприємстві.
3. Нормативна база визначення фінансового стану підприємства.

Перед самим проведенням аналізу аудитор зобов'язаний визначити його завдання, та розробити програму аналізу:

1. Вивчення інформаційної бази аналізу;
2. Вибір методу аналізу, який буде оптимальним для досягнення встановлених цілей і завдань;
3. Встановлення критерію для прийняття рішення у випадку виявлення незвичайних коливань.

Важливою аналітичною процедурою є горизонтальний й вертикальний аналіз Балансу.

Горизонтальний аналіз балансу базується на побудові однієї або кількох таблиць, в яких абсолютні балансові показники доповнюються відносними темпами росту (зниження). Тобто, досліджують базисні темпи зростання за певний ряд років, що дозволяє не лише аналізувати зміни окремих балансових статей, а ще прогнозувати їх значення. Горизонтальний аналіз також називають трендовим.

Горизонтальний аналіз допомагає вивчити зміну підсумкових показників бухгалтерського балансу в часі. Прослідковуються зміни, що відбулися за попередні роки, можна зрозуміти склався позитивний чи негативний результат. Для аналізу беруться будь-які два чи три періоди, це можуть бути квартали або

роки. В рамках часового аналізу балансу порівнюються значення як абсолютних показників в грошовому вираженні, та відносних показників у відсотках [30].

Горизонтальний і вертикальний аналіз бухгалтерського балансу є доповненням один одного, тому часто будують таблиці, що характеризують структуру звітної бухгалтерської форми і динаміку окремих її показників. Приклад такого аналізу відобразимо за даними ТОВ «Сахара» (додаток А) у таблицях 3.1 та 3.2.

Таблиця 3.1.

**Горизонтальний аналіз активу бухгалтерського балансу
ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки, тис. грн.**

Актив	Код рядка	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи					
Нематеріальні активи	1000	5,0	1,5	-3,5	-0,7
первісна вартість	1001	245,0	245,1	0,1	0,00
накопичена амортизація	1002	(240,0)	(243,6)	(3,6)	(0,02)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	21,0	21,0	0	0
Основні засоби	1010	2 758,0	1 984,0	-774,0	-0,28
первісна вартість	1011	8 794,0	9 119,6	325,6	0,04
знос	1012	(6 036,0)	(7 135,6)	(1 099,6)	(0,18)
Довгострокові фінансові інвестиції:	1020				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	50,0	50,0	0	0
Усього за розділом I	1095	2 834,0	2 056,5	-777,5	-0,27
II. Оборотні активи					
Запаси	1100	12 248,0	17 102,1	4 854,1	0,40
в тому числі готова продукція	1103	12 214,8	17 077,7	4 862,9	0,40

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	3 041,0	2 787,4	-253,6	-0,08
з бюджетом	1135	1,0	8,1	7,1	7,1
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1 857,0	1 105,0	-752	-0,40
Гроші та їх еквіваленти	1165	418,0	1 419,3	1001,3	2,40
Витрати майбутніх періодів	1170	42,0	37,2	-4,8	-0,11
Інші оборотні активи	1190	1 392,0	2 136,3	744,3	0,53
Усього за розділом II	1195	18 999,0	24 595,4	5 596,40	0,30
Баланс	1300	21 833,0	26 651,9	4 818,9	0,22

За даними горизонтального аналізу ми виявили, що на кінець досліджуваного періоду загальна вартість активів ТОВ «Сахара» збільшилось на 22% або на 4818,9 тис. грн. в порівнянні з 2018 р. Абсолютна величина збільшення в оборотних активах склала 5 596,4 або 30%. Оборотні активи збільшилися за період і перебільшили необоротні. В той же час у абсолютному вираженні значно зменшилася сума основних засобів на 774,0 тис. грн., що становить 28 % в порівнянні з 2018 роком. Ще збільшення зазнали запаси на 4854,1 тис. грн. в порівнянні з 2018 роком. В той же час, зменшилась сума та частка дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги – в абсолютному вимірюванні на 253,6 тис. грн. (або на 8 %). Це означає, що покупці розраховалися за роботи та послуги, що призвело до збільшення власних коштів. З іншого боку, те що дебіторська заборгованість залишилась може свідчити про те, що підприємство має надійних партнерів, а тому слід очікувати надходження коштів і в наступних періодах, що покращить ситуацію з показниками ліквідності.

Графічно структуру статей активу бухгалтерського балансу ТОВ «Сахара» за 2018 та 2019 роки відобразимо на рис. 3.3. та 3.4.

**Рис. 3.3. Структура статей активу бухгалтерського балансу
ТОВ «Сахара» за 2018 рік**

**Рис. 3.4. Структура статей активу бухгалтерського балансу
ТОВ «Сахара» за 2019 рік**

Горизонтальний аналіз пасивів ТОВ «Сахара» проведемо у табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

**Горизонтальний аналіз пасиву бухгалтерського балансу
ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки, тис. грн.**

Пасив	Код рядка	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	2	3	4	5	6
I. Власний капітал					
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	12,0	12,0	0,0	0,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	3 555,5	4 185,2	629,7	0,18
Усього за розділом I	1495	3 567,5	4 197,2	629,7	0,18
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Усього за розділом II	1595	1 244,0	383,9	-860,1	-0,69
III. Поточні зобов'язання					
Короткострокові кредити банків	1600	3 000,0	3 000,0	0,00	0,00
Поточна кредиторська заборгованість за:					
довгостроковими зобов'язаннями	1610	0,0	186,9	186,9	0,0
товари, роботи, послуги	1615	3 101,0	3 950,3	849,3	0,27
розрахунками з бюджетом	1620	736,0	637,4	-98,6	-0,13
у тому числі з податку на прибуток	1621		90,8		
розрахунками зі страхування	1625	89,0	84,6	-4,4	-0,05
розрахунками з оплати праці	1630	748,0	587,0	-161,0	-0,22
Інші поточні зобов'язання	1690	9 347,5	13 624,6	4277,1	0,46
Усього за розділом III	1695	17 021,5	22 070,8	5049,3	0,30
Баланс	1900	21 833,0	26 651,9	4818,9	0,22

Аналізуючи пасиви балансу ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки можна зробити такі висновки. У власному капіталі досліджуваного підприємства у 2019 рр. збільшення зазнав нерозподілений прибуток (непокритий збиток) на 629,7 тис. грн., що свідчить про поліпшення фінансового стану та перспектив економічного зростання ТОВ «Сахара». В свою чергу, довгострокові

зобов'язання і забезпечення суттєво зменшилися у абсолютному вимірюванні на 860,1 тис. грн., що становило 69 % в порівнянні з 2018 роком. Також, збільшилися зобов'язання підприємства, у тому числі короткострокові зобов'язання, на 5049,3 тис. грн. (30%). Отже підприємство не вчасно розраховується з постачальниками та підрядчиками за виконані роботи та отримані послуги. Кредиторська заборгованість збільшилася щодо товарів, робіт і послуг на 849,3 тис. грн. в порівнянні з 2018 роком. Проте в 2019 р. зменшилася заборгованість за розрахунками з бюджетом на 13%, розрахунками зі страхуванням на 5 % та з оплати праці на 22%.

Аналіз балансу підприємства показує, що підприємству необхідно покращити показники фінансової ліквідності й стійкості, а саме:

- 1) покращити взаємовідносини з постачальниками та споживачами продукції, та зменшити величину дебіторської заборгованості підприємству;
- 2) покращити структуру оборотних коштів, продуктивніше використовувати нове обладнання, збільшити обсяг послуг, які надаються;
- 3) знизити поточну заборгованість підприємства.

Вертикальний аналіз балансу, тобто подання балансу у вигляді відносних показників, допомагає зробити висновок про структуру балансу у поточному стані та проаналізувати динаміку структури балансу. Ця технологія полягає в тому, що загальну суму балансу визнають за 100% і кожен статтю фінансової звітності показують у вигляді процентної частки від цього прийнятого базового значення. Дозволяє простежити за питомою вагою кожної статті балансу, його загальним підсумком.

Вертикальний аналіз активів ТОВ «Сахара» проведемо у табл. 3.3.

Аналізуючи дані вертикального балансу ТОВ «Сахара», робимо висновки, що частка необоротних активів у структурі активів підприємства на кінець 2019 р. становить 7,72%, найбільше з них займають основні засоби, які становлять 7,44%. Якщо розглядати структуру оборотних активів, то, перш за все можна відмітити значну їх частку – 92,28%.

Таблиця 3.3.

Вертикальний аналіз активу бухгалтерського балансу

ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки, тис. грн.

Актив	Код рядка	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.	Питома вага у 2018 р.	Питома вага у 2019 р.	Зміна питомої ваги
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи	1000	5,0	1,5	0,02%	0,01%	-0,01%
первісна вартість	1001	245,0	245,1	1,12%	0,92%	-0,02%
накопичена амортизація	1002	(240,0)	(243,6)	(1,10%)	(0,91%)	(-0,2%)
Незавершені капітальні інвестиції	1005	21,0	21,0	0,10%	0,08%	-0,02%
Основні засоби	1010	2 758,0	1 984,0	12,63%	7,44%	-5,19%
первісна вартість	1011	8 794,0	9 119,6	40,28 %	34,23%	-6,06%
знос	1012	(6 036,0)	(7 135,6)	(27,65%)	(26,77%)	(-0,88%)
Довгострокові фінансові інвестиції:						
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	50,0	50,0	0,23%	0,19%	-0,04%
Усього за розділом I	1095	2 834,0	2 056,5,0	12,98%	7,72%	-5,26%
II. Оборотні активи						
Запаси:	1100	12 248,0	17 102,1	56,10%	64,17%	8,07%
в тому числі готова продукція	1103	12 214,8	17 077,7	55,95%	64,08%	8,13%
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	3 041,0	2 787,4	13,93%	10,46%	-3,47%
Дебіторська заборгованість за розрахунками:	1130					
з бюджетом	1135	1,0	8,1	0,01%	0,03%	0,02%
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	1 857,0	1 105,0	8,51%	4,15%	-4,36%
Гроші та їх еквіваленти	1165	418,0	1 419,3	1,91%	5,33%	3,41%
Витрати майбутніх періодів	1170	42,0	37,2	0,19%	0,14%	-0,05%
Інші оборотні активи	1190	1 392,0	2 136,3	6,38%	8,02%	1,64%
Усього за розділом II	1195	18 999,0	24 595,4	87,02%	92,28%	5,26%
Баланс	1300	21 833,0	26 651,9	100,00%	100,00%	0,00%

Серед них запаси (64,17%) та дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги (10,46%) станом на кінець 2019 року. Позитивним моментом також є зменшення дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги з 3041 тис. грн. до 2787,4 тис. грн. (3,47%) також зменшились і витрати

майбутніх періодів, а от інші оборотні активи зросли з 1392 тис. грн. до 2136,3 тис. грн., або на 1,64%.

Вертикальний аналіз пасивів ТОВ «Сахара» проведемо у табл. 3.4.

Таблиця 3.4.

**Вертикальний аналіз пасиву бухгалтерського балансу
ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки, тис. грн.**

Пасив	Код рядка	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.	Питома вага у 2018 р.	Питома вага у 2019 р.	Зміна питомої ваги
1	2	3	4	5	6	7
І. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	12,0	12,0	0,04%	0,05%	0,01%
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	3 555,5	4 185,2	16,28%	15,70%	-0,58%
Усього за розділом І	1495	3 567,5	4 197,2	16,34%	15,75%	-0,59%
ІІ. Довгострокові зобов'язання і забезпечення						
Усього за розділом ІІ	1595	1 244,0	383,9	5,70%	1,44%	-4,26%
ІІІ. Поточні зобов'язання						
Короткострокові кредити банків	1600	3 000,0	3 000,0	13,74%	11,25%	-2,48%
Поточна кредиторська заборгованість за:						
довгострокові зобов'язання	1610		186,9		0,70%	0,70%
товари, роботи, послуги	1615	3 101,0	3 950,3	14,20%	14,82%	0,62%
Розрахунками з бюджетом	1620	736,0	637,4	3,37%	2,39%	-0,98%
у тому числі з податку на прибуток	1621		90,8			
розрахунками зі страхування	1625	89,0	84,6	0,41%	0,32%	-0,09%
розрахунками з оплати праці	1630	748,0	587,0	3,43%	2,20%	-1,22%
Інші поточні зобов'язання	1690	9 347,5	13 624,6	42,81%	51,12%	8,31%
Усього за розділом ІІІ	1695	17 021,5	22 070,8	77,96%	82,81%	4,85%
Баланс	1900	21 833,0	26 651,9	100,00%	100,0%	0,00%

З таблиці 3.4 при аналізі пасивів ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки можна зробити наступні висновки. Структура власного капіталу є незадовільною. Власний капітал товариства знаходиться на рівні 0,04% – на початок року і 0,05% – на кінець року, що свідчить про низьку платоспроможність, доволі низькі

показники ліквідності та фінансової стійкості й високий рівень ризику підприємства стати банкрутом. В свою чергу, довгострокові зобов'язань і забезпечення підприємства значно зменшилися з 1244 тис. грн. до 383,9 тис. грн. Найбільшу часту в пасиві балансу займають поточні зобов'язання 82,81% на кінець 2019 р.. Значну частку в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях займають зобов'язання за товари, роботи, послуги 14,82%, та короткострокові кредити банків 11,25%.

Отже, основними висновками, зробленими при вертикальному аналізі балансу ТОВ «Сахара» є наступні:

- структура статей балансу демонструє тенденцію до зменшення частки основних засобів та досить значного збільшення частки оборотних активів;
- у той же час, закріпилася позитивна тенденція до зменшення частки дебіторської заборгованості та збільшення грошових коштів у національній валюті.

Товариству слід вдатися до аналізу структури видатків, налагодити більш стабільні зв'язки з постачальниками, а також посилити контроль за витратами, запобігаючи нецільового витрачання ресурсів.

Отже, горизонтальний та вертикальний аналіз балансу ТОВ «Сахара» показав, що підприємству не вистарчає необоротних активів, що позначається на рівні показників фінансової стійкості та ліквідності. Частка власного капіталу є дуже малою (біля 0,05%), що та говорить про велику частку залучених коштів, що може привести до банкрутства ТОВ «Сахара».

3.3. Оцінка фінансового стану підприємства при аудиті бухгалтерського балансу

Сучасні умови розвитку аудиту вимагають застосування комплексного підходу до розгляду процесу аудиту як сукупності взаємозв'язаних елементів (напрями робіт, етапи аудиту, процедури аудиту). При цьому початковою ланкою дослідження можна вважати аналітичні процедури.

Аналітичні процедури виступають одним із видів аудиторських процедур та полягають у виявленні, оцінці та аналізі співвідношень між фінансово-економічними показниками діяльності економічного суб'єкта, що перевіряють.

Використання аналітичних процедур регламентується Міжнародним стандартом № 520 «Аналітичні процедури».

Проведення аналітичних процедур надає аудитору значний обсяг необхідної йому інформації але й потребує при цьому набагато менше витрат, аніж проведення детального тестування.

Аналітичні процедури - це оцінка фінансових показників за допомогою вивчення ймовірних залежностей між ними. Основними методами є [10]:

1. Відсоткові порівняння;
2. Регресійний аналіз;
3. Балансовий метод;
4. Коефіцієнтний аналіз фінансового стану підприємства.

Застосовуючи ці методи, аудитором проводяться такі заходи.

Порівняння фактичних показників з плановими. Дослідження найбільш важливих сфер (в яких можливі різкі відхилення планових показників від фактичних) може виявити свідчення потенційних помилок.

Порівняння фактичних фінансових показників з визначеними аудитором прогнозними показниками. Аудитор формує передбачуваний баланс для зіставлення його із фактичним. Сутність цієї процедури полягає в тому, що аудитор зрівнює сальдо рахунка з іншими рахунками або залишками рахунків прибутків та збитків чи робить свої припущення на основі сформованих тенденцій.

Порівняння показників економічного суб'єкта, з середньогалузевими даними. Аудитор має вивчити значні відхилення, однак необхідно враховувати відхилення в обліковій політиці підприємств, в економічних умовах та можливій специфічності продукції, що випускаються окремими фірмами. У деяких випадках доцільно зробити порівняння із показниками підприємства-аналога.

Порівняння даних про замовника з очікуваними результатами за допомогою нефінансових даних (кількість реалізованої продукції, відпрацьовані години тощо). При цьому важливо впевненість у точності цих нефінансових даних.

Обчислення коефіцієнтів фінансового стану підприємства та аналіз їхньої динаміки. На основі аналізу аудитор робить важливі висновки про діяльність клієнта.

Аналітичні процедури аудитором проводяться протягом всього процесу аудиту, що дозволяє підвищити його якість та скоротити витрати праці. В період досліджень їх можна виконувати, поєднуючи з іншими аудиторськими процедурами. У виконання аналітичних процедур входять: вибір методу процедури, визначення мети процедури, безпосереднє проведення процедури та аналіз результатів.

Правильно організований попередній аналітичний огляд дозволяє аудиторам досить точно ознайомитися із бізнесом замовника. Багато аудиторів починають цей огляд з вивчення порівняльних фінансових звітів та підрахунку часткових співвідношень і змін за рахунками балансу.

Бухгалтерський баланс виступає однією з основних форм фінансової звітності підприємства, адже саме він дає повну інформацію для розрахунків показників, які відображають фінансовий стан. На основі інформації, одержаної з бухгалтерського балансу, можна здійснити аналіз не тільки фінансового і майнового стану, а й правильності відображення господарських операцій та виявлення помилок в бухгалтерському обліку підприємства [30].

Бухгалтерський баланс дає змогу оцінити фінансову стійкість підприємства, а також ліквідність та платоспроможність, як основні прояви фінансової стійкості. При цьому можна оцінити їх поточне значення та динаміку, а також передбачити тенденції розвитку підприємства.

Фінансовий стан підприємства можна оцінювати з точки зору довгострокової чи короткострокової перспективи. В першому випадку критерії оцінки фінансового стану – ліквідність та платоспроможність, тобто здатність

своєчасно і у повному обсязі провести розрахунки за короткостроковими зобов'язаннями.

Таким чином, в процесі аналізу бухгалтерського балансу, шляхом оцінки майнового та фінансового стану підприємства формується думка про фінансову стійкість і ефективність її діяльності [61].

Задля більш детальнішого та повнішого аналізу фінансово-майнового стану підприємства потрібно найперше оцінити стан основних засобів за допомогою показників оцінки майнового стану підприємства (табл. 3.5).

Таблиця 3.5.

Алгоритм розрахунку показників оцінки майнового стану та ефективності використання майна ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки

Назва показника	Алгоритм розрахунку	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.
1	2	3	4
Коефіцієнт придатності основних засобів (Кпр)	p.1010 /p.1011	0,32	0,22
Коефіцієнт зносу основних засобів (Кз)	p.1012/p.1011	0,69	0,78
Коефіцієнт мобільності (Км)	p.1195/p.1300	0,13	0,08
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів (Ке)	p.1195/p.1095	6,70	11,96

З таблиці 3.5 видно, що коефіцієнти оцінки майнового стану є нестабільними. Коефіцієнт придатності відображає частину основних засобів, придатну до експлуатації, як бачимо відбулося його зменшення у 2019 році до 0,22 в порівнянні з 2018 роком (0,32). Коефіцієнт придатності основних засобів доцільно розглядати в динаміці. Чим вище коефіцієнт придатності, тим краще технічний стан основних засобів.

Коефіцієнт зносу характеризує ту частину вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Коефіцієнт зносу основних засобів не має певного нормативу. При цьому його значення все ж має визначатися на кожному підприємстві, і бути зафіксовано в облікових документах. Значна частина компаній дотримується значення коефіцієнта зносу 0,5, що означає стан основного засобу в межах встановлених норм. Згідно табл.

3.5 даний показник перевищує вищенаведене значення і на кінець 2019 р. становить 0,78, що не є позитивним і говорить про те, що необхідно вживати заходів, пов'язані з даним об'єктом основного засобу (збільшення даного коефіцієнта характеризує погіршення стану матеріально-технічної бази підприємства).

Коефіцієнт мобільності характеризує мобільність активів підприємства, позитивним є збільшення коефіцієнта. Проте даний показник хоча несуттєво, проте зменшився в 2019 р. в порівнянні з 2018 р. Оптимізація структури активів дозволить підвищити значення показника. Реалізація невикористаних основних засобів, неефективних довгострокових інвестицій та інших необоротних активів дозволить підвищити значення показника. Однак при проведенні таких дій слід виходити із економічної доцільності, мобільність активів не може бути цільовим показником.

Позитивним є те, що коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів суттєво збільшився це вказує на підвищення ліквідності балансу.

На наступному етапі проаналізуємо ліквідність балансу. Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства її активами, термін перетворення яких в гроші відповідає терміну погашення зобов'язань. Від ліквідності балансу слід відрізнити ліквідність активів, яка визначається як тимчасова величина, необхідна для перетворення активів у грошові кошти. Чим менше час, який буде потрібно, щоб перетворити в гроші даний актив, тим вище його ліквідність [88].

На підставі інформації бухгалтерського балансу зовнішні користувачі роблять висновок про доцільність угоди із компанією і визначити свої фінансові ризики, спрогнозувати доходи. Унікальність інформації, відображеної в бухгалтерському балансі, є те, що вона відображає три категорії: права, майно і обов'язки. Значення бухгалтерського балансу доводить, то, що його виділяють, як окрему звітну одиницю, а інші форми є доповненням і розшифровкою його показників.

На основі даних бухгалтерського балансу можна оцінити, як абсолютні показники майнового стану підприємства, так і обчислити відносні показники, які характеризують її фінансову діяльність.

Для оцінки кредитоспроможності ТОВ «Сахара» (здатності вчасно і повністю розраховуватися за всіма своїми зобов'язаннями) проведемо аналіз його ліквідності у табл. 3.6.

Таблиця 3.6.

Показники ліквідності ТОВ «Сахара» за 2018-2019 р.

Назва показника	Алгоритм розрахунку	Рекомендоване значення	Розрахунок	
			На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.
1	2	3	4	5
Коефіцієнт поточної ліквідності	$p.1195/p.1695$	від 1 до 3, однак більш бажаним є значення 2-3.	1,12	1,11
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$(p.1195p.1100)/p.1695$	від 0,5 до 1 і вище	0,40	0,34
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$p.1165/p.1695$	від 0,1 до 0,2	0,02	0,06

З таблиці 3.6 можна зробити висновок, що не всі розраховані показники ліквідності досягають норми.

Коефіцієнт поточної ліквідності є в межах норми і становить 1,12 на початок 2018 року та 1,11 на кінець 2019 року. Варто відзначити, що оптимальне значення показника часто є умовним і залежить від сфери діяльності, сезонного фактору, умов угоди співпраці з постачальниками і т.д.

Коефіцієнт швидкої ліквідності на кінець 2018 року має значення 0,40, у 2019 році він знизився до 0,34. Отже, зменшення ліквідності ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки в динаміці свідчить про погіршення ситуації із забезпеченістю оборотними засобами, тому слід працювати в напрямку збільшення суми високоліквідних активів і зниження суми поточних активів.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності на кінець 2018 року становить 0,02, що свідчить про неможливість підприємством погашати короткострокові

зобов'язання за допомогою високоліквідних активів, компанії варто залучити позикові кошти, реалізувати частину зайвих активів для збільшення суми найбільш ліквідних активів. В 2019 р. показник збільшився до 0,06, що став близьким до мінімального значення норми.

Платоспроможність має на увазі наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що вимагає негайного погашення. Таким чином, основними ознаками платоспроможності є:

- 1) наявність в достатньому обсязі коштів на розрахунковому рахунку;
- 2) відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки наведено в таблиці 3.7.

Таблиця 3.7.

Показники фінансової стійкості ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки

Назва показника	Рекомендоване значення	Розрахунок	
		На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.
1	2	3	4
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	від 0,1 і вище	0,039	0,087
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	від 0,1 і вище	0,554	0,601
Коефіцієнт фінансової автономії	від 0,4 до 0,6	0,163	0,157
Коефіцієнт фінансової залежності	від 1,67 до 2,5	6,12	6,35
Коефіцієнт фінансової стабільності	від 0,67 до 1,5	0,195	0,187
Коефіцієнт фінансової стійкості	від 0,7 до 0,9	0,22	0,172
Маневреність власних обігових коштів	від 0,1 і вище	0,211	0,562

Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами - включається до групи показників фінансової стійкості та є індикатором здатності фірми фінансувати оборотний капітал за рахунок власних оборотних коштів. Коефіцієнт розраховується як співвідношення власних оборотних коштів до

оборотних активів. Значення показника показує частку власних оборотних коштів в сумі оборотних активів фірми.

Нормативним значенням є 0,1 і вище. З табл. 3.7 бачимо, що коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами в ТОВ «Сахара» на кінець 2019 р. становить 0,087. Це свідчить про значну фінансову залежність підприємства від зовнішніх кредиторів. Значення показника нижче норми говорить про те, що весь власний капітал та довгострокові джерела спрямовані на фінансування необоротних активів і в компанії немає довгострокових коштів для формування власного оборотного капіталу.

Щоб підвищити показник потрібно оптимізувати структуру необоротних та оборотних активів, залучити додаткові кошти власників, змінити поточну дивідендну політику та реінвестувати чистий прибуток в компанію і т.д.

Коефіцієнт показує співвідношення між власними оборотними ресурсами і власним капіталом компанії. Тобто, значення показника говорить про те, яка частина власного капіталу може бути використана для фінансування оборотних активів, а яка частина спрямована на фінансування необоротних активів.

Нормативним вважається значення 0,1 і вище. В 2019 р. в порівнянні з 2018 р. цей показник збільшився і дорівнює 0,601. Позитивне значення свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів і частини оборотних.

Одним з найважливіших коефіцієнтів фінансової стійкості є показник фінансової автономії. Це співвідношення власного капіталу компанії до усіх фінансових ресурсів. Значення показника говорить про те, яку частину своїх активів компанія може профінансувати за рахунок власних фінансових ресурсів.

Нормативне значення показника знаходиться в межах 0,4 - 0,6. Занижена значення говорить про високий рівень фінансових ризиків. Якщо ж значення показника фінансової автономії вище 0,6 це означає, що фірма використовує не весь свій потенціал.

Розрахувавши цей показник для ТОВ «Сахара» бачимо, що він рівний 0,157, що є нижче норми. Це свідчить про високий рівень ризиків та низьку стійкість компанії в середньостроковій перспективі.

Щоб підвищити нормативне значення необхідно працювати у напрямку підвищення значення показника. Якщо платоспроможність вже порушена, то бажаним заходом являється вкладання додаткових коштів власниками чи залучення стороннього інвестора.

Показник фінансової залежності є індикатором фінансової стійкості, який вказує на здатність фірми проводити прогнозовану діяльність у довгостроковій перспективі. Показник є оберненим до показника фінансової автономії. Він розраховується як співвідношення пасивів до власного капіталу. Значення показника говорить про те, скільки фінансових ресурсів використовується компанією на кожную гривню власного капіталу.

Нормативним значенням показника є від 1,67 до 2,5.

Порівняно з 2018 р. де показник фінансової залежності був 6,12, то в 2019р. цей показник зріс і дорівнює 6,35, що майже в тричі перевищує норму.

Занадто висока залежність говорить про те, що рівень фінансових ризиків значний.

Необхідно працювати в напрямку збільшення обсягу власного капіталу, щоб знизити таку залежність. Для цього можна вкласти отриманий прибуток в роботу компанії, провести додаткову емісію акцій, використовувати інші доступні заходи.

Показник фінансової стабільності - індикатор фінансової стійкості, який показує здатність компанії відповідати за своїми зобов'язаннями в довгостроковій і середній перспективі. Значення показника вказує на те, скільки гривень власного капіталу припадає на кожную гривню зобов'язань компанії.

Нормативне значення показника знаходиться в межах 0,67-1,5.

З таблиці 3.7 бачимо, що в ТОВ «Сахара» цей показник на кінець 2019 р. 0,187, це говорить про високий рівень фінансових ризиків.

Щоб збільшити значення показника необхідно залучати кошти інвесторів чи власників, реінвестувати прибуток в роботу компанії. Якщо ж є можливість інтенсифікувати діяльність, то бажано залучати додаткові позичкові кошти.

Коефіцієнт фінансової стійкості показує здатність компанії залишатися платоспроможною у довгостроковій перспективі. Він обчислюється як співвідношення суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань до суми пасивів. Значення коефіцієнта вказує, яку частину активів компанія може фінансувати за рахунок постійного капіталу і капіталу, залученого на довгостроковій основі.

Нормативне значення знаходиться у межах від 0,7 до 0,9. В нашому випадку значення на кінець 2019 р. дорівнює 0,172 – це говорить про існування певних ризиків втрати платоспроможності (за умови, що доступ до короткострокових зобов'язань буде обмеженим). Та про недостатню фінансову стійкість в довгостроковій перспективі.

Для підвищення показника можна працювати у двох напрямках:

1. Збільшення суми довгострокових позикових коштів (отримання кредитних коштів від інших підприємств, отримання кредиту від банку).
2. Збільшення суми власного капіталу (додаткова емісія акцій, реінвестування прибутку і т.д.).

Маневреність власних оборотних коштів показує співвідношення між коштами і власними оборотними коштами.

Значення показника є більшим 0, в нашому випадку 0,562, говорить про те, що підприємство здатне нести відповідальність за свої найбільш термінові зобов'язаннями, використовуючи власні обігові кошти.

Щоб збільшити значення показника варто працювати у напрямку збільшення суми власного капіталу і оптимізації структури активів. Це дасть змогу знизити залежність від кредиторів в питаннях формування оборотного капіталу.

З таблиці 3.7 можна зробити такий висновок, що не усі розраховані показники відповідають нормативним значенням, проаналізовані коефіцієнти є

надзвичайно низькими, що говорить про те, що ТОВ «Сахара» є фінансово нестійким.

Рентабельність це відносна величина, що відображає суму прибутку в співставленні з певними виробничими ресурсами.

Аналіз рентабельності підприємства – це оцінка ефективного використання затрачених коштів. Різні сторони збутової, виробничої, фінансової і постачальницької діяльності компанії знаходять кінцеву грошову оцінку у системі показників фінансових результатів підприємства. Узагальнено ці показники представлені у формі ЗВІТ про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) [27].

Розрахунки показників рентабельності здійснюються на основі даних балансу та звіту про фінансові результати.

Проаналізуємо показники рентабельності ТОВ «Сахара» (табл. 3.8).

Таблиця 3.8.

Аналіз показників рентабельності ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки

Назва показника	Розрахунок	
	На кінець 2018 р.	На кінець 2019 р.
Рентабельність чистих активів за чистим прибутком	2,6	2,00

Рентабельність активів – показує чи ефективно використовуються активи на підприємстві для генерації прибутку. Високе значення показника говорить про хорошу роботу підприємства. Розраховується як співвідношення отриманого чистого прибутку (або чистого збитку) до середньорічної суми активів. Інформація про вартість активів може бути отримана з балансу, а інформація про суму чистого прибутку може бути отримана зі Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

Немає єдиного нормативного значення показника. Потрібно аналізувати його в динаміці, тобто зіставляючи значення декількох років за період дослідження. Чим вищий показник, тим більш ефективним є весь процес

управління, адже показник рентабельності активів формується під впливом всієї діяльності компанії.

Сума активів може значно коливатися протягом року, тому при наявності доступу до такої інформації, варто враховувати значення на кінець тижня, місяця чи кварталу.

Покращення структури активів дозволяє скоротити їх обсяг та підвищити рентабельність за умови, що обсяг генерованого прибутку збільшиться або залишиться на тому самому рівні.

Зважаючи на те, що рентабельність активів формується під впливом усіх зовнішніх та внутрішніх факторів, резерви підвищення показника можуть знаходитися в усіх сферах роботи підприємства. Загалом, потрібно працювати в напрямку зниження суми витрат та підвищення доходів.

Протягом досліджуваного періоду рентабельність активів зменшилась. Якщо в 2018 р. ТОВ «Сахара» рентабельність була 2,6, то у 2019 р. вона зменшилась до 2. Факторами такого зниження є зниження суми чистого прибутку та погіршення структури оборотних активів.

Отже, проведений аналіз балансу ТОВ «Сахара» показав, що його фінансовий стан на звітний рік є нестійким, а структура балансу незадовільною.

Проблема вдосконалення наявних та розробки нових методик аналізу потребує подальших досліджень в зв'язку з постійною зміною умов функціонування вітчизняних фірм. Вони дадуть можливість отримати реальну інформацію про фінансовий стан підприємства, та вплив факторів оточуючого економічного середовища, дозволять найбільш широко оцінити характер використання ресурсів підприємства, забезпечити внутрішніх та зовнішніх користувачів повною і об'єктивною інформацією для приймання стратегічних і тактичних рішень.

Отже, аналітичні процедури зі застосуванням фінансових коефіцієнтів дозволяють порівняти фінансовий стан певного підприємства зі станом конкурентів та з відповідними середньогалузевими показниками, а також дають можливість дослідження динаміки фінансового стану фірми за декілька звітних

періодів. Це дозволяє аудиторам допомогти потенційним інвесторам оцінити інвестиційну привабливість та можливість отримання економічного результату від вкладень. Взагалі, аудитор, перевіряючи фінансову звітність, повинен перш за все орієнтуватися на зацікавлення потенційних інвесторів. Для інвестора є важливим як оцінка рейтингу підприємства, та і фінансовий аналіз прогнозованої інформації.

Висновки до розділу 3

В результаті дослідження питань методики аудиту бухгалтерського балансу та використання для цього аналізу фінансових показників ми дійшли таких висновків:

1. У вітчизняній літературі процес аудиту фінансової звітності в організаційному плані поділяється на певні етапи, які ми пропонуємо виділяти і при аудиті балансу: планування; вивчення; оцінювання; встановлення достовірності; звітування.

2. Аналіз активів ТОВ «Сахара» за 2018-2019 рр. показав, що частка необоротних активів у структурі активів підприємства на кінець 2019 р. становить 7,72%, найбільше з них займають основні засоби, які становлять 7,44%. Якщо розглядати структуру оборотних активів, то, перш за все можна відмітити значну їх частку в балансі – 92,28%. Серед них слід виділити запаси (64,17%) та дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги (10,46%). Позитивним моментом оцінки активів є зменшення дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги з 3041 тис. грн. до 2787,4 тис. грн. (3,47%), також зменшились і витрати майбутніх періодів, а от інші оборотні активи зросли з 1392 тис. грн. до 2136,3 тис. грн., або на 1,64%.

3. При аналізі пасиву підприємства за 2018-2019 роки виявилось, що **структура власного капіталу є незадовільною**. Власний капітал товариства знаходиться на рівні 0,04% – на початок року і 0,05 % – на кінець року, що свідчить про низьку платоспроможність, доволі низькі показники ліквідності та фінансової стійкості й високий рівень ризику підприємства стати банкрутом.

Разом з тим, довгострокові зобов'язань і забезпечення підприємства значно зменшилися з 1244 тис. грн. до 383,9 тис. грн. Найбільшу частку в пасиві балансу займають поточні зобов'язання 82,81% на кінець 2019 р. Значну частку в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях займають зобов'язання за товари, роботи, послуги 14,82%, та короткострокові кредити банків 11,25%.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Формування достовірних даних балансу як основної форми фінансової звітності можливе завдяки раціональній організації системи бухгалтерського обліку й звітності та особливо важливе, адже саме баланс відображає підсумки роботи усього підприємства і надає відповідну облікову інформацію всім зацікавленим користувачам. Це свідчить про актуальність обраної тематики та необхідність її подальшого дослідження.

За результатами проведеного дослідження можна сформулювати наступні висновки та пропозиції:

1. Історія формування і встановлення бухгалтерського балансу розпочинається ще за часів Луки Пачолі. Огляд історичних аспектів балансу дозволив виокремити основні етапи його розвитку, що ілюструють еволюцію даного поняття, набуття ним характерних ознак та властивостей. Серед таких етапів варто виділити: зародження балансу як форми звітності (4000 р. до н.е. – VII ст. н.е.); становлення балансу як форми звітності (VIII-XII ст., XIII-XVIII ст.); зародження науки «балансоведення» (XIX – початок XX ст.); розвиток балансу як форми звітності в прорадянський період (20-80і роки XX ст.); переорієнтація балансу як форми звітності (80і роки XX ст. до теперішнього часу).

2. Розглядаючи сутність балансу та дослідивши значну кількість його трактувань, ми дійшли висновку, що баланс – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає стан господарських засобів, зобов'язань та власності на певну дату у формі зведеної таблиці, вираженої у грошовому еквіваленті.

3. Основним призначенням складання бухгалтерського балансу є надання внутрішнім і зовнішнім користувачам правдивої, достовірної інформації про майновий та фінансовий стан підприємства, про фінансові результати та ефективність господарювання за звітний період. Для забезпечення цих та інших вимог до інформації на підприємстві повинні бути організовані і виконані

завершальні роботи. Зокрема, ми вважаємо, що перед складанням балансу необхідно пройти ряд таких процедур, а саме: провести і відобразити в обліку інвентаризацію; здійснити оцінку та перекваліфікацію активів; віднести одержані та видані аванси на відповідні субрахунки; віднести овердрафти на рахунки короткотермінових кредитів, позик; нарахувати амортизацію основних засобів, інших необоротних активів та нематеріальних активів; нарахувати податки та збори, які виникли за звітний період; нарахувати затверджені обліковою політикою підприємства резерви; здійснити закриття витратних рахунків; закрити рахунки обліку доходів; визначити річний фінансовий результат та вивести сальдо на одному з субрахунків рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

4. Для розуміння змісту балансу необхідно усвідомлювати сутність його складових – активу і пасиву. Тракткування активу і пасиву в наукових джерелах є різноманітними, вони не дають тотожного пояснення їх змісту. Це призводить до неоднозначного розуміння активу і пасиву та змушує бухгалтерів самим вирішувати, що до них включати, а також призводить до неузгодженості при співпраці з іноземними партнерами. Тому, на нашу думку, є необхідність уточнення визначення активу і пасиву. Отже, актив - це комплекс матеріальних та нематеріальних ресурсів, якими володіє підприємство для отримання економічних вигод в майбутньому. Під пасивом, в свою чергу, варто розуміти капітал засновників, що у процесі діяльності підприємства змінюється залежно від зобов'язань, які характеризують відносини з державою, працівниками та іншими установами.

5. Діючий бухгалтерський баланс, ще не до кінця відповідає потребам контролю по дотриманні прийнятого у фінансовому менеджменті «золотого правила ліквідності», відповідно до якого активи підприємства повинні фінансуватися пасивами тієї ж строковості. Таким чином, щоб зберегти порядок розміщення статей в активі балансу від найменш ліквідних до найбільш ліквідних, а у пасиві балансу в залежності від строку погашення рекомендується внести зміни в порядок розміщення розділів бухгалтерського

балансу. Найперше це стосується розташування розділу «Необоротні активи та групи вибуття, утримані для продажу». Оскільки даний актив не є найбільш ліквідним, він не може відображатися в останньому розділі активу, бо порушується основний принцип формування активу балансу - за збільшенням ліквідності. Також даний актив, на нашу думку, не може бути віднесений до оборотних активів, оскільки деколи підготовлені до продажу основні засоби, що відображаються як товари, починають знову використовуватися як основні засоби. Тому ми пропонуємо розділ «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відобразити зразу ж після необоротних активів тобто другим розділом, відповідно третім має бути розділ «Оборотні активи». Розташування розділу «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утриманими для продажу» в кінці пасиву, на нашу думку, є теж неправомірним, оскільки порушується основний принцип формування пасиву балансу за термінами погашення. Тому слід перенести «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утриманими для продажу» до третього розділу пасиву, відповідно «Поточні зобов'язання та забезпечення відобразити у четвертому розділі.

6. Проведеним дослідженням встановлено, що із метою вдосконалення взаємовідносин між суб'єктами господарювання та користувачами інформації в Україні створюються максимальні можливості для подання звітності в електронному вигляді, адже воно має багато переваг як для користувачів інформації, так і для суб'єктів господарювання. Нами узагальнено загальний алгоритм подання електронної звітності, у якому виокремлено ряд етапів: створення документа в електронному вигляді; передача документа до програми подання електронної звітності; автоматизована внутрішня перевірка коректності заповнення документа; накладання електронного підпису; здійснення шифрування та надсилання документа в електронному вигляді; автоматизована перевірка контролюючим органом на наявність електронного підпису та інших реквізитів; отримання від Центру обробки електронних звітів квитанцій.

7. На основі даних бухгалтерського балансу здійснено структурний аналіз ТОВ «Сахара» за 2018-2019 рр. та зроблено наступні висновки. Аналіз активів показав, що частка необоротних активів у структурі активів підприємства на кінець 2019 р. становить 7,72%, найбільше з них займають основні засоби, які становлять 7,44%. Якщо розглядати структуру оборотних активів, то, перш за все можна відмітити значну їх частку в балансі – 92,28%. Серед них варто виділити запаси (64,17%) та дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги (10,46%). Позитивним моментом оцінки активу є зменшення дебіторської заборгованості за товари, роботи і послуги з 3041 тис. грн. до 2787,4 тис. грн. (3,47%), також зменшились і витрати майбутніх періодів, а інші оборотні активи зросли з 1392 тис. грн. до 2136,3 тис. грн. або на 1,64%. При аналізі пасиву підприємства за 2018-2019 роки виявилось, що **структура власного капіталу є незадовільною**. Власний капітал товариства знаходиться на рівні 0,04% – на початок року і 0,05 % – на кінець року, що свідчить про низьку платоспроможність, доволі низькі показники ліквідності та фінансової стійкості й високий рівень ризику підприємства стати банкрутом. Разом з тим, довгострокові зобов'язань і забезпечення підприємства значно зменшилися з 1244 тис. грн. до 383,9 тис. грн. Найбільшу частку в пасиві балансу займають поточні зобов'язання, зокрема 82,81% на кінець 2019 р. Найбільшу частку в поточних зобов'язаннях і забезпеченнях займають зобов'язання за товари, роботи, послуги 14,82%, та короткострокові кредити банків 11,25%.

8. При оцінці майнового стану підприємства здійснювався коефіцієнтний аналіз. За результатами даного аналізу виявлено, що коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів в 2019 р. суттєво збільшився і досягнув значення 11,96, що вказує на підвищення ліквідності балансу. Оцінка ліквідності ТОВ «Сахара» показала, що коефіцієнт поточної ліквідності знаходиться в межах норми і становить 1,12 на початок 2018 року та 1,11 на кінець 2019 року; коефіцієнт швидкої ліквідності на кінець 2018 року має значення 0,40, а у 2019 році знизився до 0,34, що свідчить про погіршення ситуації із забезпеченістю оборотними засобами, тому слід працювати в

напрямку збільшення суми високоліквідних активів і зниження суми поточних активів; коефіцієнт абсолютної ліквідності в 2019 р. збільшився до 0,06, що став близьким до мінімального значення норми.

Аналіз показників фінансової стійкості ТОВ «Сахара» за 2018-2019 роки показав, що не усі розраховані показники відповідають нормативним значенням, деякі проаналізовані коефіцієнти є низькими, що говорить про те, що ТОВ «Сахара» є фінансово нестійким. Зокрема, розрахувавши показник автономії для «ТОВ Сахара» бачимо, що він рівний 0,157, що є нижче норми. Це свідчить про високий рівень ризиків та низьку стійкість компанії в середньостроковій перспективі. Показник фінансової стабільності на кінець 2019 р. рівний 0,187, що показує високий рівень фінансових ризиків; коефіцієнт фінансової стійкості на кінець 2019 р. дорівнює 0,172, що говорить про існування певних ризиків втрати платоспроможності (за умови, що доступ до короткострокових зобов'язань буде обмеженим). Окрім того, порівняно з 2018 р. де показник фінансової залежності був 6,12, в 2019 р., цей показник зріс і дорівнює 6,35, що майже в тричі перевищує норму. Але ситуація не є критичною і для підвищення показників пропонується працювати у напрямі збільшення суми власного капіталу (додаткова емісія акцій, реінвестування прибутку тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик О.В. Інформаційні системи і технології в обліку й аудиті: опорн. кнсп. лекцій. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 52 с.
2. Акімова Н.С., Акімова Н.С., Грінько А.П., Топоркова О.В., Наумова Т.А., Ковалевська Н.С., Кирильєва Л.О., Янчев В.В.. Облік в Зарубіжних країнах: навч. посіб. Харків: ХДУХТ, 2016. 288 с.
3. Аудиторські докази: Міжнародний стандарт аудиту 500.URL:http://apu.com.ua/files/temp/Audit_2013_1.pdf
4. Бакаєва А.С. Бухгалтерські терміни і визначення. Бухгалтерський облік. 2002. №6.С. 160-161
5. Бардаш С.В., Камінська Т.Г. Облік і контроль кругообороту капіталу: монографія. К.: ЦП «Компринг», 2019. 386 с.
6. Барилко І.В., Методика аудиту фінансової звітності.URL:http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2012/Economics/7_102958.doc.htm
7. Благодатін А.А., Лазавський Л.М., Райзберг Б.А. Фінансовий словник. М.: ИИФА-М, 2006. VI 378 с.
8. Борисов А.Б. Великий економічний словник. М.: Книжний світ, 1999. 895 с.
9. Бруханський Р.Ф. Бухгалтерський облік : підручник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 480 с.
10. Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М. Контроль за якістю роботи аудиторів. Аудит як важливий інструмент ринкової економіки: Збірник тез і текстів виступів на науково-практичній конференції з аудиту. Житомир: ЖІТІ, 2000. С. 21-39.
11. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Житомир: ПП «Рута», 2000. 640 с.
12. Бутинець Ф.Ф., Наумова Т.А., Ковалевська Н.С та ін. Бухгалтерський фінансовий облік: навч. посібник. Київ: НДЦ ИНФРА-М, 2016. 214 с.

13. Вахненко С.В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики технологій. К.: Знання, 2005. 286 с.
14. Вечканов Г.С. Коротка економічна енциклопедія. СПб.: ТООТКПетрополіс, 1998. 509 с.
15. Виноградова М.О., Жидаєва Л.І. Аудит: навч. посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 656 с.
16. Височан О.С., Сорока Т.Б. Фінансовий облік: навч. посібник. Нац. університет «Львів. політехніка». Львів: 2016. 449 с.
17. Галасюк В., Вишнеvsка-Галасюк А., Галасюк В. Принципово новий підхід до оптимального управління активами компанії на базі концепції ССФ. Вісник ЖДТУ. Економічні науки. 2003. №3 (25). С. 240-249.
18. Гнатенко Є.П., Венгер Н., Методичні підходи до проведення аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки: збірник наукових праць: за ред. І.Т. Кіщак. № 1 (6), червень 2016. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016 С. 42-46.
URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmduce_2016_1_10
19. Голов С.Ф., Костюченко В.М., Кузіна Р.В. Інтегроване звітування: концепція, методологія та організація: монографія. Херсон: Видав. дім «Гельветика», 2018. 252 с.
20. Гончарук Я.А., Рудницький В.С., Аудит: навч. посібник. Львів: Світ, 2002. 296 с.
21. Гордієнко Н.І. Звітність підприємств. Конспект лекцій. Х.: ХНАМГ, 2010. 231с.
22. Гордієнко Н.І. Конспект лекцій з дисципліни «Аудит фінансової звітності» (для студентів спеціальності 7.03050901 і 8.03050901 «Облік і аудит» денної і заочної форм навчання); Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2011. 80 с.

23. Горещька Л.Л. Активи у національних системах бухгалтерського обліку: Автореф. дис.канд.екон. Наук. Ін-т аграр. економіки УААН. К.: 2003. 18 с.
24. Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Романів Р. В. Бухгалтерський облік: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. К.: Центр учбової літератури. 2016. 424 с.
25. Дембінский Н.В. Теорія вітчизняного бухгалтерського обліку: навч. посібник. Київ: Госиздат БССР, 1957. 220 с.
26. Довбуш В.І. Баланс підприємства: історія виникнення, розвитку та становлення. Незалежний аудитор. 2013. № 6 (IV). С. 52-59. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
27. Дорошенко А.П. Оцінка ліквідності та платоспроможності в контексті діагностики загального фінансового стану підприємства. Ефективна економіка. 2013. №2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_37
28. Єпанчинцев В.Ю., Глушкова Н.В. До питання про моніторинг бізнес-плану інвестиційного проекту в АПК: стаття в журналі Конкурентоспроможність в глобальному світі: економіка, наука, технології. 2017. № 1-3. С. 56-62.
29. Жилінська Л.Ф. Історія розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту: навч. посібник. Мінськ: БГЕУ, 1998. 121с.
30. Загороднього А.Г. Економічний аналіз: навч. посібник. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. 428 с.
31. Задорожний З.-М.В. Проблемні аспекти нормативної бази організації управлінського обліку. Вісник ТНЕУ. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. Вип.3, С. 43-52.
32. Задорожний З.В., Крупка Я.Д. Формування інформації про капітал у балансі підприємства. Торгівля, комерція і підприємництво: зб. наук. Праць Львівської комерційної академії. Львів : вид-во Львівської комерційної академії, 2002. С.185–188.

33. Задорожний З.-М.В., Крупка Я.Д., Омецінська І.Я. та ін. Концепція розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в Україні: монографія за наук. ред. д.е.н., проф. Задорожного З.-М.В. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 320 с.
34. Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99t> (дата звернення 14.09.2020).
35. Корягін М.В., Куцик П.О. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності: монографія. Львів: ЛКА, 2016. 276 с.
36. Крупка І.Я. Деякі аспекти відображення капіталу у звітності підприємства. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. Луганськ : СНУ, 2003. Вип. №2 (60). С. 163–166.
37. Крупка Я.Д. Методи оцінки майна та інвестицій в обліку й звітності. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. 2015. № 1. С. 76-83.
38. Крупка Я.Д. Про якісні характеристики фінансової звітності. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. Вип. 3. С. 97-106.
39. Крупка Я.Д., Задорожний З.-М.В., Гудзь Н.В. та ін. Бухгалтерський облік: підручник. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 460 с.
40. Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Гудзь Н.В., Денчук П.Н., Починок Н.В. та ін. Фінансовий облік: підручник. 4-те вид. доп. і перероб. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 451 с.
41. Крупка Я.Д., Назарова І.Я. Балансове узагальнення та звітність підприємств у період реорганізаційних перетворень. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. №1. С. 108-114.
42. Крупка Я.Д., Назарова І.Я. Облік міжнародних операцій: навч. посібник. Тернопіль: «Крок», 2016. 216 с.

43. Крупка Я.Д., Питель С.В., Мельничук І.В. Облік, оподаткування і правове регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності: навч. посібник. 3-тє вид., переробл. і доповн. Тернопіль: Крок, 2017. 264 с.
44. Крупка Я.Д., Романчук А.Л. Облік і контроль операційної діяльності на підприємствах промисловості будівельних матеріалів: монографія. Чернівці: Місто, 2011. 296 с.
45. Кужельний М.В., Левицька С.О. Організація обліку: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
46. Кужельний М.В., Линний В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. К.: КНЕУ, 2001. 334 с.
47. Кулаковська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту: навч. посібник. 2-ге вид. К.: Каравела, 2009. 328 с.
48. Кутер М.І., Таранец Н.Ф., Уланова І.Н. Бухгалтерська (фінансова) звітність: навч. посібник. 2-е вид., перероб. і доп. М: Фінанси і статистика, 2006. 256 с.
49. Кутер М.І. Введення в бухгалтерський облік: навч. посібник. Краснодар: Просвітництво ЮГ, 2013. 512 с.
50. Куцик П.О. Концепція уніфікованої системи обліку і звітності в корпоративному управлінні: монографія. Львів: Вид-во ЛТЕУ, 2017. 408 с.
51. Кяран Уолш. Ключові показники менеджменту. Повне управління по роботі з критичними числами, керуючі вашим бізнесом. Companion Group, 2012. 400 с.
52. Левицька С. Фінансові результати господарської діяльності як об'єкти бухгалтерського обліку та менеджменту. Бухгалтерський облік і аудит. 2015. № 12. с. 2-9. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2015_12_2
53. Локшін А.Я. Баланс промислового підприємства і його аналіз: навч. посібник. Москва, Ленінград: Державне видавництво, 1931. 264 с.
54. Лучко М.Р., Бенько І.Д. Бухгалтерський облік в зарубіжних країнах: навч. посібник. Тернопіль: «Економічна думка». 2016. 370 с.

55. Малеева А.В., Харченко Е.В. Економічна сутність активів як об'єкта управління. Вісник СевКавГТУ. Серія «Економіка» 2003. №3. URL: <http://www.ncstu.ru/>

56. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. URL: <http://buhgalter911.com> (дата звернення: 20.09.2020).

57. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етика: Видання 2004 р. / Пер. з англ. К.: ТОВ ІАМЦ АУ «Статус», 2004. 1028 с. (дата звернення: 12.10.2020).

58. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» від 2003 р. зі змінений у 2005 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/> (дата звернення: 22.08.2020).

59. Міжнародні стандарти фінансової звітності затверджені Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку від 29.12.17р.(IFRS). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010 (дата звернення: 15.08.2020).

60. Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 «Перше застосування міжнародних стандартів фінансової звітності» від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_004 (дата звернення: 18.07.2020)

61. Москаленко В.П., Пластун О.Л., Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства. Актуальні проблеми економіки. 2013. 181-191с.

62. Муравський В.В. Автоматизація інвентаризації в комп'ютерно-комунікаційній формі обліку: Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. Вип. 3. С. 107-116.

63. Муравський В.В. Комп'ютерно-комунікаційна форма обліку: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 486 с.

64. Назарова І.Я. Етапи та алгоритм використання інформаційних технологій в обліку: Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород, 2018. Вип. 21. С. 40–44.

65. Назарова І.Я. Можливості та функції електронного документообігу. Економічний простір: Збірник наукових праць. № 159. Дніпро: ПДАБА, 2020. С. 166-170.
66. Назарова І.Я. Роль і функції балансу при поділі суб'єктів господарювання. Галицький економічний вісник. Тернопіль: ТДТУ, 2008. Вип. 3. С. 136–141.
67. Назарова І.Я. Формування інформації про капітал у звітності підприємства. Інноваційна економіка. Тернопіль: ТАЙП, 2012. Вип. 10. С. 284 -286.
68. Назарова І.Я., Муравський В.В. Інформаційні системи та автоматизоване робоче місце бухгалтера: навч. посібник. Тернопіль, 2016. 301 с.
69. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення 24.06.2020 р.).
70. Національне положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>(дата звернення 08.11.2020 р.).
71. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999. №242. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>(дата звернення 10.09.2020 р.).
72. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення 18.07.2020р.).
73. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» затверджено наказом міністерства фінансів України від

31.01.2000 №20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>(дата звернення 03.10.2020).

74. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» затверджено наказом Мініфіну від 31 грудня 1999 року № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення 17.05.2020 р.).

75. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0189-11> (дата звернення 10.11.2020 р.).

76. Нідлз Б., Андерсон Х., Колдуелл Д. Принципи бухгалтерського обліку / Пер. занг. Под ред. Соколов В.Я. М.: Фінанси і статистика, 1993. 496 с.

77. Німчинов П.П. Загальна теорія бухгалтерського обліку. К.: Вища школа, 1977. 240 с.

78. Новіков В.А. Практична ринкова економіка. Тлумачення 4000 термінів: Словник. М.: Московський психолого-соціальний інститут, 1999. 376 с.

79. Озеран А.В. Дослідження еволюції бухгалтерської (фінансової) звітності на теренах сучасної України.Формування ринкової економіки. 2012. № 28. URL: <http://vuzlib.com.ua/articles/book.html>

80. Омецінська І.Я. Баланс як елемент формування інформаційного середовища: Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні: матеріали III міжнар. наук. - практ. конф., 10-11 жовтня 2014 р. ТНЕУ, 2014. 94-95 с.

81. Осмятченко Л.М., Шевчук В.Є. Бухгалтерський облік : навч. посібник. Для студентів вищих закладів освіти. Львів: Магнолія 2006, 2007. 196 с.

82. Палій В.Ф. Сучасний бухгалтерський облік: М. : Бухгалтерський облік, 2003. 792 с. (Бібліотека журналу "Бухгалтерський облік"). Бібліогр.: с. 784-785.

83. Панасюк В.М., Ковальчук Є.К. Проблеми переходу підприємств на складання звітності за міжнародними стандартами. Економіка: проблеми теорії і практики. Збірник наукових праць. Вип. 163. Дніпропетровськ, ДНЕУ, 2011. С. 96-108.
84. Панасюк В.М., Мельничук І.В., Мужевич Н.В. Бухгалтерський облік: навч. посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. 330 с.
85. Петрик О.А. Аудит: методологія і організація: Монографія. К.: КНЕУ, 2003. 268 с.
86. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua13> (дата звернення 30.04.2020р.).
87. Подмешальська Ю.В., Зайберг Є.К. Облік виробничих запасів. Ефективна економіка. 2018. №3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/32018/71.pdf> (дата звернення: 21.11.2020 р.).
88. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII, зі змінами і доповненнями. URL: <http://rada.gov.ua>(дата звернення: 28.07.2020).
89. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закону України від 16.07.1999. № 996.URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3332-2017> (дата звернення: 04.09.2020).
90. Редько А.Ю. Довідник словник бухгалтера. М.: Фінанси і статистика, 1991. 320 с.
91. Руда І.О., Мельянова Л.В. Міжнародна практика складання та подання балансу. Економічні науки. Київ: Облік і фінанси. 2013. 208 с.
92. Рудюк Г.Г. Активи підприємства –питання визначення, класифікації, складу та розміщення їх у балансі. Вісник ЖІТІ. Економічні та гуманітарні науки. 1997. №6. С. 104-110.
93. Рядська В.В., Петракова Я.В. Аудит: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 416с.
94. Савічев П.І., Іванов Н.А. Баланс промислового підприємства і його аналіз.,перероб. і доп. Федосєєва К. А. Москва: Госфініздат, 1953. 191 с.

95. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: навч. посібник. К.: КНЕУ, 1998. 448 с.
96. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: навч. посібник. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2000. 578 с.
97. Сушко Д.С. Прийоми вивчення достовірності показників бухгалтерського балансу. Вісник ЖДТУ. 2005. № 1. С. 223-227.
98. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник. 6-тє вид., доповн. і переробл. К.: Алерта, 2013. 982 с.
99. Уоолл Н. Економіка і бізнес. А-Я: Словник: довідник/ Пер. с англ. Ткаченко К.Л. М.: ФАНР-ПРЕСС, 1999. 624 с.
100. Урбан Н.М. Методика та організація оцінки активів в обліку і аудиті: Автореф. дис. канд. екон. Наук. Терноп. акад. нар. госп-ва. Т., 2004. 20 с.
101. Халіуллін І.С., Мозжерин Т.Г. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства на прикладі ТОВ «Омська енергозбутова компанія». Науково-методичний електронний журнал «Концепт». 2017. Т. 39. С. 676-680.
102. Хомин П.Я. Баланс – елемент методу бухгалтерського обліку чи форма звітності: Вісник ТДЕУ. 2006. №2. с. 76–84.
103. Чижевська Л.В. Бухгалтерський баланс: проблеми теорії і практики. Житомир: Житомирський інженерно-технологічний інститут, 1998. 408 с.
104. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. 4-тє вид., переробл. і доповн. Київ: Знання, 2015. 572 с.
105. Korom Erik Ormos Mihály Veress Attila. Bevezetés a számvitel rendszerébe. Szemlélet és módszertan. Bp.: Akadémia Kiadó, 2005. 500 old.
106. Szakács Imredr. Számvitel A-tól Z-igBp.: KJK-Kerszöv Jogiés Üzleti KiadóKft., 2005. 833 old.

ДОДАТКИ